

**STRATEGIJA LOKALNEGA RAZVOJA ZA
LOKALNO AKCIJSKO SKUPINO
LAS NOTRANJSKA**

za programsko obdobje 2021–2027

Cerknica, 19.7.2023

Kazalo:

1.	OSEBNA IZKAZNICA LAS.....	3
2.	POVZETEK SLR.....	3
3.	OPREDELITEV OBMOČJA IN PREBIVALSTVA, ZAJETEGA V SLR	4
3.1.	Splošne geografske značilnosti	4
3.2.	Stanje infrastrukture in opremljenosti z osnovnimi storitvami.....	6
3.3.	Gospodarski položaj območja.....	7
3.4.	Demografske in sociološke značilnosti območja	11
3.5.	Izkušnje z izvajanjem LEADER/CLLD iz prejšnjega obdobja.....	16
4.	ANALIZA RAZVOJNIH POTREB IN POTENCIALA OBMOČJA LAS, VKLJUČNO Z ANALIZO PREDNOSTI, SLABOSTI, PRILOŽNOSTI IN NEVARNOSTI	19
4.1	SWOT-analiza	19
4.2	Potrebe in potencial območja	22
5.	OPIS SLR, NJENIH CILJEV IN UKREPOV, VKLJUČNO Z DOLOČITVIJO MEJNIKOV IN CILJNIH VREDNOSTI KAZALNIKOV	24
5.1	Opis ciljev in ukrepov SLR, vključno z določitvijo mejnikov in ciljnih vrednosti kazalnikov	24
5.2	Opis izvajanja operacij.....	28
6.	OPIS POSTOPKA VKLJUČITVE SKUPNOSTI V PRIPRAVO SLR	30
7.	OPIS SISTEMA UPRAVLJANJA LAS, VKLJUČNO Z UPRAVLJANJEM, SPREMLJANJEM IN VREDNOTENJEM, KI DOKAZUJEJO ZMOGLJIVOST LAS ZA IZVAJANJE SLR	32
7.1	Opis postopka določitve vodilnega partnerja LAS in navedba kadrovskih zmogljivosti, virov financiranja, izkušenj in znanj.....	32
7.2	Opis sistema spremljanja in vrednotenja SLR	34
7.3	Opis nalog, odgovornosti in postopkov sprejemanja odločitev organov LAS.....	34
8.	PRILOGE SLR	36

1. OSEBNA IZKAZNICA LAS

Ime LAS	LAS NOTRANJSKA	
Naslov LAS	Prečna ulica 1, 6257 Pivka	
Naslov varnega elektronskega predala	lasnotranjska@vep.si	
Elektronski naslov LAS	info@lasnotranjska.si	
Spletna stran LAS	www.lasnotranjska.si	
Vodilni partner LAS	RRA Zeleni kras, d.o.o.	
Naslov vodilnega partnerja LAS	Prečna ulica 1, 6257 Pivka	
Številka transakcijskega računa LAS	SI56 1010 0005 4829 439	
Velikost območja LAS	482,9 km ²	
Število prebivalcev LAS	16.952	
Vključene občine (naštejte)	Bloke, Cerknica, Loška dolina	
Kohezijska regija	Vzhodna kohezijska regija	
Financiranje SLR (označite)	<u>EKSRP</u>	<u>ESRR</u>

2. POVZETEK SLR

Strategija lokalnega razvoja (SLR) za Lokalno akcijsko skupino (LAS) Notranjska smo oblikovali za območje treh občin: Bloke, Cerknica in Loška dolina. SLR je bila oblikovana s konstruktivnim dialogom zainteresiranih deležnikov območja. Skozi celoten proces priprave SLR smo zasledovali osnovni princip delovanja pristopa LEADER/CLLD »od spodaj navzgor«. Ključni elementi SLR (SWOT analiza, potrebe in izzivi, oblikovanje razvojnih potencialov in potreb ter projektnih predlogov za doseganje ciljev SLR) so bili oblikovani na petih delavnicah, na katerih so poleg članov LAS sodelovali tudi drugi ključni deležniki na območju LAS, ki so zastopali različne vsebinske resorje in različne sektorje. Zaradi tega SLR odraža dejanske potrebe lokalnega okolja, kar je bilo izraženo tudi s predlogi projektnih idej, ki smo jih prejeli pisno in prek pogovorov. Na prvi delavnici smo oblikovali tudi razvojno vizijo LAS, ki se glasi: *Povezana skupnost srčnih, zadovoljnih in ustvarjalnih ljudi za trajno(stno) prihodnost z mladimi.*

Sodelovanje raznovrstnih deležnikov različnih sektorjev ter njihov odziv in želja po aktivnem sodelovanju za izboljšanje življenjskega okolja obetajo vrsto novih, inovativnih in trajnostnih projektov, ki bodo dodali svoj del obstoječemu mozaiku rezultatov delovanja LAS v minulem programskem obdobju. Veseli nas, da je bila večkrat izpostavljena vključujoča in delujoča skupnost, ki nakazuje sodelovanje različnih interesnih skupin. To nakazuje krepitev obstoječih lokalnih mrež, njihovo nadgradnjo in oblikovanje novih, ter zavedanje pomena krepitve socialnega kapitala za ustvarjanje novih projektov, ki prinašajo dodano vrednost lokalnemu okolju in krepijo skupne vrednote.

3. OPREDELITEV OBMOČJA IN PREBIVALSTVA, ZAJETEGA V SLR

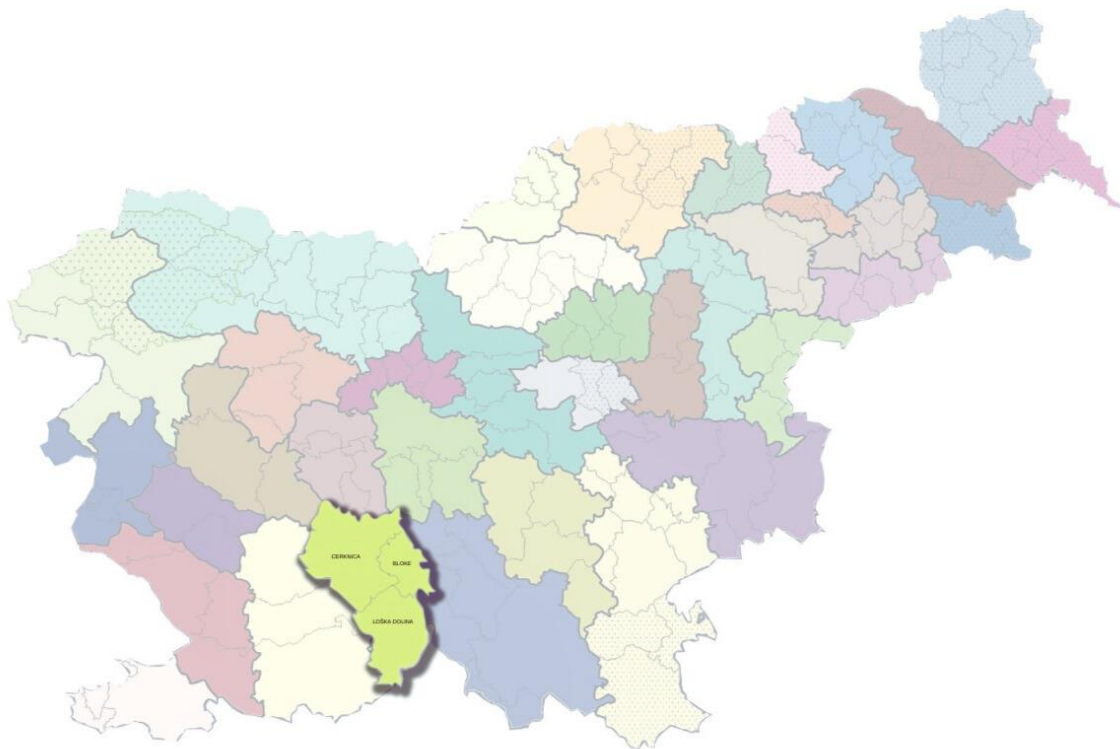
3.1. Splošne geografske značilnosti

- utemeljitev geografske zaokroženosti območja

Območje LAS Notranjska zajema občine Bloke, Cerknica in Loška dolina. Območje po številu občin predstavlja vzhodno polovico Primorsko-notranjske regije, površinsko pa zajema tretjino regije. V programskem obdobju 2007-2013 je bilo to območje vključeno v LAS Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe. Glede na velikost in raznolikost vključenih občin v omenjeni LAS, so se leta 2015 pojavile pobude lokalnih deležnikov za ustanovitev LAS na območju omenjenih občin.

Območje je bilo, zgodovinsko gledano, vseskozi povezano z različnih vidikov. Slednje ostaja homogeno tudi danes saj ga povezuje skupno razvojno izhodišče, ki temelji na skupnem geografskem poreklu, gospodarskih, kulturnih, naravnih, zgodovinskih in drugih skupnih značilnostih.

Slika 1: Območje LAS Notranjska

- velikost območja

Območje LAS zajema občine Bloke, Cerknica in Loška dolina. Površina vseh treh občin meri 482,9 km², kar predstavlja 33 odstotkov Primorsko-notranjske regije in dobra dva odstotka površine Slovenije. Na območju živi, po podatku SURS z dne 1.1.2022, 16.952 prebivalcev v 131 naseljih, kar pomeni slabih 32 odstotkov prebivalcev celotne regije.

Tabela 1. velikost območja LAS ter število prebivalcev (1.1.2022), naselij in gospodinjstev (2021)

	Velikost območja (km ²)	Št. prebivalcev	Št. naselij	Št. gospodinjstev
Bloke	75	1.610	45	652
Cerknica	241	11.718	65	4504
Loška dolina	167	3.624	21	1531
SKUPAJ	483	16.952	131	6687

(Vir: Statistični urad RS-SURS)

- strukturne danosti območja

Ugodna **geostrateška lega** omogoča dostopnost območja do vseh večjih gospodarskih središč v državi (oddaljenost do 100 km) ter širše, predvsem v sosednjih državah. Avtocesta je od najbolj oddaljenih krajev območja dostopna v dobrih 30 minutah. Ugodna geostrateška lega je pomembna tako z gospodarskega vidika kot tudi za razvoj turizma, ki je ena večjih razvojnih priložnosti območja.

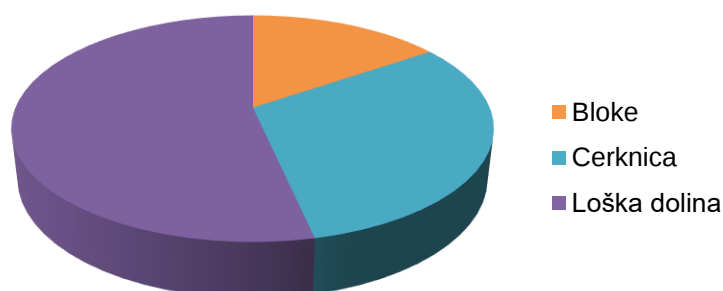
Priložnost za razvoj ekološkega kmetovanja

Celotno območje LAS je opredeljeno kot **območje z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost**, kar se kaže tudi po rabi kmetijskih zemljišč, saj delež travnikov in pašnikov znaša v letu 2020 dobrih 93 odstotkov. Ostali delež predstavljajo predvsem njive (5,6 odstotka), le okoli enega odstotka zemljišč je namenjeno za sadjarstvo. Tudi manj ugodna lastniška in starostna struktura kmetijskih gospodarstev ne nakazuje, da bi kmetijska dejavnost na tem območju postala bolj pomembna panoga. Je pa priložnost za razvoj ekološkega kmetovanja in produktov z dodano vrednostjo, saj se povpraševanje po lokalni in kakovostni hrani povečuje na nivoju celotne države. Primorsko-notranjska regija je na državnem nivoju po obsegu kmetijskih zemljišč, vključenih v ekološko kontrolo, na prvem mestu, po deležu ekoloških kmetij pa na drugem mestu z 10 %.

Bogata naravna in kulturna dediščina Notranjske

Na območju LAS je v povprečju skoraj 44 odstotkov (43,59 odstotkov) **območja Natura 2000**, največ v občini Loška dolina (skoraj 70 odstotkov) in najmanj v občini Bloke (20 odstotkov) (Vir: Stanje podatkov o območjih Natura 2000, 2016).

Graf 1: delež območij Natura 2000 po občinah v letu 2016

Glavna značilnost območij Natura 2000 je visoka stopnja biotske raznovrstnosti s številnimi rastlinskimi in živalskimi vrstami ter njihovimi življenjskimi okolji. Med temi so najpomembnejši obširni gozdovi z velikimi zvermi, kraška polja s presihajočim Cerkniškim jezerom in raznoliko ptičjo favno ter kraško podzemlje, ki izstopa po bogastvu jamskega živalstva v svetovnem merilu. Posebnost Bloške planote je vodotok Bloščica z obširnimi mokrimi trikotniki in značilnim rastlinstvom.

Največje **zavarovano območje** narave je Notranjski regijski park. Znotraj območja LAS se nahajajo še številne naravne vrednote, ki so večinoma državnega pomena. Med večjimi izstopajo Loško, Cerkniško, Bloško in Farovško polje, Rakov Škocjan ter večji vodotoki (npr. Obrh, Stržen, Rak), ki so razen nekaterih (npr. Bloščica, Iška, Zala) del porečja Ljubljane. Številne točkovne naravne vrednote so pretežno jame in drevesa (Vir: Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot, Priloga 1, ur. list RS, št. 122/03, 41/04).

Na območju LAS se nahaja še **vrsta naravnih in kulturnih zanimivosti**, kot npr. Cerkniško jezero, kot največje presihajoče jezero v Evropi, ob katerem je tudi interpretacijski center Cerkniško jezero, Križna jama z več desetimi podzemnimi jezери in kot pomembno najdišče kosti jamskega medveda, porečje Bloščice, grad Snežnik kot najbolje ohranjena grajska stavba na Notranjskem, stalna muzejska razstava Bloški smučar. Na območju LAS je kar nekaj organizacij in inštitucij, ki prispevajo k ohranjanju tradicionalnih znanj in obrti ter prenosu teh znanj in veščin na mlajše.

Gozdnatost območja, po podatkih Zavoda RS za gozdove za leto 2020, znaša v povprečju 67,3 odstotka. Najnižja je v občini Bloke (53 odstotkov in najvišja v občini Loška dolina (83 odstotkov), medtem ko je v občini Cerknica najbližje povprečju (66 odstotkov).

Gozdovi na območju LAS ponujajo obilo možnosti za podjetniški razvoj tako s področja predelave kot razvoja turističnih produktov. Glede na neokrnjenost narave se lahko razvijejo integrirani produkti višje kakovosti. Obstoječa rekreacijska in turistična funkcija sta na območju vezani predvsem na predele z naravnimi in kulturnimi znamenitostmi, kot so Rakov Škocjan, Cerkniško jezero, grad Snežnik, Snežnik, Slivnica.

3.2. Stanje infrastrukture in opremljenosti z osnovnimi storitvami

Zaradi redke in razpršene poseljenosti težji pogoji za dostopnost osnovnih storitev

Območje LAS je navzven dobro dostopno, kar omogočata bližnja avtocesta železniška proga. Znotraj območja je položaj drugačen, saj praktično **ni javnega potniškega prometa**. Zaradi tega je na območju tudi vedno večje število osebnih avtomobilov, ki pa so v povprečju stari okoli 11,5 let.

Kar obstaja primestnega oz. medkrajevnega avtobusnega prevoza le-ta ne more zadovoljiti vseh potreb prebivalcev in njihove **dostopnosti do osnovnih storitev**. Alternativo javnemu potniškemu prometu predstavljajo brezplačni **prevozi za starejše**, ki so namenjeni starostni skupini nad 65 let starosti. V občini Cerknica tovrstne prevoze ponujajo od poletja leta 2019. V občini imajo 150 uporabnikov, kar pomeni okoli šest odstotkov starih nad 65 let. V tem času so opravili 1165 prevozov, kar pomeni povprečno okoli 250 prevozov na leto. Povprečna oddaljenost uporabnikov iz Cerknice je približno 7,5 kilometrov in največ jih prevoz potrebuje za obisk zdravstvenega doma v Cerknici (60 odstotkov) ter za obisk trgovine, banke, pošte (okoli 16 odstotkov). Dejavnost v Cerknici opravlja Sopotnik, ki nudi tudi spremstvo starejšemu pri opravljanju posameznih storitev.

V Loški dolini omogočajo brezplačne prevoze starejših od junija 2020 in imajo 130 uporabnikov. V letu 2022 so opravili okoli 260 voženj, največ za potrebe obiska zdravstvenega doma v Cerknici, nekaj pa tudi v druga mesta (Ljubljana, Koper). Na Blokah te prevoze izvajajo od maja 2022 in v enem letu so imeli približno 40 uporabnikov. Največ povpraševanja je za prevoz do zdravstvenega doma v Cerknici, nekaj malega pa tudi v drugih krajih Slovenije.

Dobro ohranjeno okolje

Območje LAS je z okoljskega vidika precej dobro ohranjeno. To je tudi posledica tega, da tudi na najbolj urbanih predelih območja, ni tako imenovane umazane oz. težke industrije, niti je ni bilo v preteklosti. Prav tako je dobro ohranjeno okolje posledica redke poseljenosti, visokega deleža gozdov in ekstenzivne kmetijske rabe zaradi posebnih naravnih danosti.

Na območju je bilo s področja obnovljivih virov energije narejen velik preskok pri količini energije iz sonca, ki je zajeta v malih fotovoltaičnih elektrarnah in pokriva potrebe gospodinjstev ter viške energije prispeva v omrežje. Podatki Elektra Ljubljana za občine Bloke, Loška dolina in Cerknica kažejo, da je bilo v obdobju od leta 2018 do 2022 postavljenih 190 malih fotovoltaičnih elektrarn, s skupno močjo 1.408,46 KW. Med njimi so tri večje, z močjo 361, 275 in 142 KW, ki bistveno prispevajo k proizvodnji električne energije. Glede na osončenost regije je na področju samooskrbe z električno energijo iz sončnih elektrarn še precej neizkoriščenih možnosti. Še vedno ostaja tudi izziv izboljšanje energetske učinkovitosti stavb, javnih in zasebnih.

Na področju **ravnanja z odpadki** je bil velik napredek dosežen po letu 2010, ko so v vseh treh občinah uvedli ločeno zbiranje komunalnih odpadkov v gospodinjstvih (t.i. door to door sistem). Po podatkih JP Komunala Cerknica in Občine Bloke letna količina zbranih odpadkov na prebivalca narašča v občini Cerknica, medtem ko v drugih dveh občinah upada. Narašča delež ločeno zbranih frakcij (v povprečju smo na 66 odstotkih), na drugi strani pa se zmanjšuje količina odloženih odpadkov (povprečje znaša 34 odstotkov). Za zmanjševanje količine nastalih odpadkov je treba izvajati nenehne ozaveščevalne aktivnosti, prav tako je pomembna sprememba odnosa do odpadkov. V izobraževalne aktivnosti je treba vključiti tudi problematiko **odpadne hrane**.

Za ohranjanje dobrega stanja okolja oz. za njegovo izboljšanje je ključnega pomena ozaveščanje in izobraževanje prebivalcev o zavedanju pomena kakovostnega okolja. Ozaveščanje je pomembno tako z vidika varovanja okolja kot tudi z vidika prilagajanja na podnebne spremembe. V prihodnje je treba posebno pozornost nameniti tudi ukrepom za prilagajanje podnebnim spremembam, še posebej v dejavnostih, ki so najbolj odvisne od naravnih pogojev.

3.3. Gospodarski položaj območja

Stopnja brezposelnosti nižja, indeks delovnih migracij še vedno visok

Po podatkih SURS se skupno število podjetij na območju letno povečuje. V letu 2021 je bilo, v primerjavi z letom 2014, dobrih 15 odstotkov več podjetij.

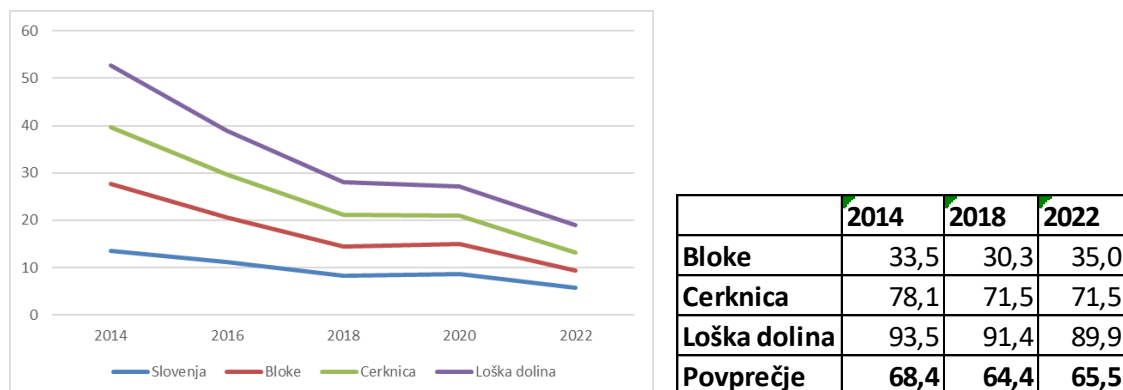
Tabela 2: Število podjetij po občinah med leti 2014 in 2021

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bloke	132	134	139	136	144	142	142	141
Cerknica	968	1.007	1.045	1.048	1.075	1.098	1.109	1.154
Loška dolina	225	225	227	223	237	249	252	270
SKUPAJ	1.325	1.366	1.411	1.407	1.456	1.489	1.503	1.565

Vir: SURS

Stopnja delovne aktivnosti v letih od 2014 do 2021 narašča, saj je le ta v povprečju leta 2014 znašala 63 in v letu 2021 72,4 odstotka. Stopnja delovne aktivnosti prikazuje število zaposlenih oz. samozaposlenih v starostni skupini 15 do 64 let. **Stopnja registrirane brezposelnosti** se od leta 2014 nenehno zmanjšuje, tako v povprečju kot po posameznih občinah. V povprečju se je v teh letih zmanjšala za devet odstotkov (od 13,3 na 4,4 odstotke) in je ves čas v primerjavi z nacionalnim povprečjem nižja za skoraj dva odstotka.

Graf 2: Stopnja brezposelnosti v letih od 2014 do 2022 Tabela_: Indeks delovnih migracij 2014-2022

(Vir: SURS)

Tudi **indeks delovnih migracij** se nekoliko zmanjšuje, vendar dosti manj kot stopnja brezposelnosti. V letu 2022 (68,4) je nižji zgolj za tri odstotke v primerjavi z letom 2014 (65,5), kar pomeni, da ugodna strateška lega območja omogoča visoke delovne migracije v večja urbana središča v bližini (Ljubljana, Postojna). Najvišji indeks delovnih migracij ostaja v občini Loška dolina (89,9), v občini Cerknici znaša 71,5 v občini Bloke pa 35 in se je nekoliko povišal v primerjavi z letom 2014.

Povprečna mesečna bruto plača se je od leta 2014 dvignila v povprečju za 27 odstotkov, kar je tudi primerljivo s povprečnim dvigom plače na nacionalni ravni. Najbolj se je dvignila v občini Bloke (za 33 odstotkov) in najmanj v občini Cerknica (za dobrih 20 odstotkov).

Tabela 3: Povprečne mesečne bruto plače

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
SLOVENIJA	1540,25	1555,89	1584,66	1626,95	1681,55	1753,84	1856,20	1969,59	2023,92
Bloke	1130,82	1144,14	1222,67	1302,67	1391,41	1502,13	1593,58	1671,27	1706,50
Cerknica	1314,28	1311,81	1314,77	1358,13	1393,02	1448,53	1529,34	1660,39	1686,95
Loška dolina	1180,01	1207,70	1269,64	1303,43	1330,61	1388,99	1468,83	1530,86	1576,76

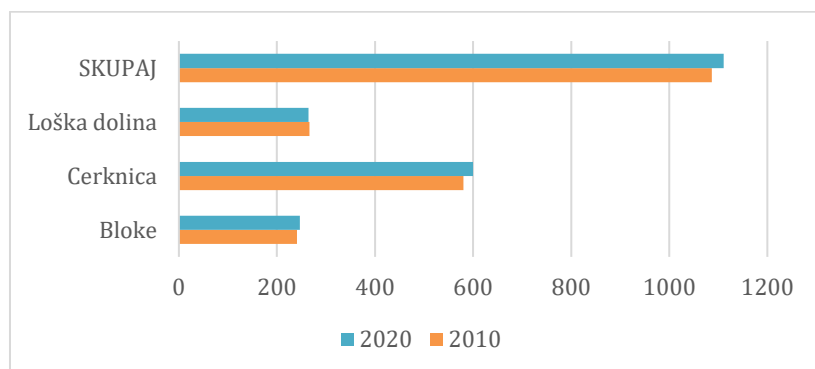
(Vir: SURS)

Na območju je bilo zaznati potrebe po zvišanju podjetnosti in podjetniških kompetenc ter nujen podjetniških znanj za različne ciljne skupine, predvsem pa mladim. Mladim, ki so še vključeni v izobraževalni proces in jim takšnih znanj in kompetenc ne ponuja ter mladim, ki se podajajo na trg dela. Če bi bili bolj usposobljeni za lastno ustvarjanje delovnega mesta, bi počasi zniževali stopnjo dnevnih delovnih migracij.

Porast ekološkega kmetovanja in dopolnilnih dejavnosti na kmetijah

Na območju LAS v letu 2020 beležimo 1.111 kmetijskih gospodarstev, kar je primerljivo z letom 2010 (1.087). Kot izhaja iz spodnjega grafa je majhno povečanje predvsem na račun povečanja v občini Cerknica.

Graf 3: število kmetijskih gospodarstev leta 2010 in 2020

(Vir: SURS)

Delež kmetijskih zemljišč v uporabi, glede na celotno površino občine se je leta 2020 v povprečju povečal za 1,3 odstotka v primerjavi z letom 2010. Površina kmetijskih zemljišč v uporabi na kmetijsko gospodarstvo ostaja v primerjalnem obdobju v povprečju primerljivo v velikosti slabih 8 ha. Znatno se je povečal delež kmetijskih gospodarstev z 10 ali več hektarjev kmetijskih zemljišč v uporabi, in sicer iz 23,7 odstotkov v letu 2010 na 44,3 odstotka v letu 2020.

Celotno območje LAS je opredeljeno kot območje z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost, kar se izraža tudi po rabi kmetijskih zemljišč, saj **prevladujejo travniki in pašniki**. Delež površine njiv glede na kmetijsko zemljišče v uporabi v povprečju znaša 5,6 odstotka. V zadnjih desetih letih se je delež povečal za 0,2 odstotka, s tem, da se je dejansko povečal zgolj v občini Bloke, medtem ko se je v ostalih dveh občinah zmanjšal, še predvsem v občini Loška dolina. Glede na to, se je po drugi strani nekoliko znižal delež travnikov in pašnikov, ki pa še vedno predstavlja visok odstotek.

Tabela 4: Raba kmetijskih zemljišč leta 2010 in 2020

	2014	2020	2014	2020
	Delež površine njiv glede na KZ v uporabi [v %]	Delež površine njiv glede na KZ v uporabi [v %]	Delež površine trajnih travnikov in pašnikov glede na KZ v uporabi [v %]	Delež površine trajnih travnikov in pašnikov glede na KZ v uporabi [v %]
Bloke	3,2	4,7	96,2	94,5
Cerknica	7,7	7,3	91,5	91,2
Loška doli	5,4	4,8	93,7	94,4

(Vir: SURS)

Glede na te podatke izhaja, da je **živinoreja prevladujoča kmetijska panoga**, čeprav se je od leta 2010 do leta 2020 zmanjšalo število kmetijskih gospodarstev iz 491 na 409, medtem, ko se je v istem obdobju povečalo število živali. Zmanjšalo se je tudi število rejcev perutnine in drobnice, se je pa na drugi strani nekoliko povečalo število kmetijskih gospodarstev, ki čebelarijo ter predvsem število čebeljih družin iz 1722 na 2400.

Število ekoloških kmetij narašča. Če smo v letu 2012 imeli 70 ekoloških kmetij, jih je bilo leta 2020 že 116. Največji porast beležijo v občini Loška kmetija, kjer je bilo leta 2012 sedem ekoloških kmetij, leta 2020 pa 19. V občini Bloke so imeli leta 2012 24 ekoloških kmetij, leta 2020 pa že 40. Velika večina teh kmetij je govedorejskih. Sicer pa je Primorsko-notranjska regija druga regija v Sloveniji z najvišjim deležem ekoloških kmetij. Glede na precej neugodne pogoje za kmetovanje (naravni pogoji, posestna in starostna struktura), je razvoj ekološkega kmetovanja s kakovostno pridelavo in predelavo velika razvojna priložnost območja.

Konec leta 2021 je bilo registriranih 57 kmetij na katerih so imeli **registriranih 155 dopolnilnih dejavnosti**. Vsaka kmetija ima registriranih več vrst dopolnilnih dejavnosti. Skoraj polovica kmetij (36) se ukvarja s storitvami s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo, 30 kmetij se ukvarja s storitvami povezanimi z lesom (izdelava enostavnih izdelkov, embalaže, briketov). S turizmom in s turizmom povezanimi dejavnostmi se ukvarja tretjina (19) kmetij. Poleg nudenja prenočišč in hrane, se kmetije ukvarjajo tudi s prevozom potnikov s konji, nudijo ježo, imajo muzejske zbirke. 14 kmetij ima registrirano dopolnilno dejavnost »tradicionalna znanja na kmetiji« in se ukvarjajo s suhorobarstvom, lončarstvom, peko kruha in peciva, rabo zelišč,...Zgolj ena kmetija ima registrirano dejavnost predelave mleka in dve za predelavo mesa.

Če pogledamo ukrepe in sredstva, ki so jih pridobili upravičenci z območja LAS v obdobju 2014-2020 vidimo, da je bilo dobra polovica sredstev namenjenih za Izplačilo nadomestil v gorskih območjih, sledijo plačila za preusmeritev oz. ohranitev praks in metod ekološkega kmetovanja s skoraj 15 odstotki ter ukrep KOPOP s 13 odstotki. Iz vseh ostalih ukrepov, ki bi lahko nakazovali tudi neko svetlejšo prihodnost kmetovanja na območju, je bilo pridobljenih po manj kot pet odstotkov sredstev (npr. naložbe v kmetijska gospodarstva, pomoč za zagon za mlade kmete ali majhne kmetije). Glede na informacije iz terena so tudi nacionalni razpisi zastavljeni tako, da tovrstne kmetije enostavno ne pridobijo dovolj točk in s tem tudi ne sredstev.

Priložnost razvoja kmetijstva je v ekološki pridelavi in predvsem predelavi produktov z dodano vrednostjo ter razvoju dopolnilnih dejavnosti na kmetiji, ki vključuje kmetijske in nekmetijske dejavnosti ter povezovanje z drugimi sektorji (npr. turizem). Neizkoriščena priložnost se kaže tudi pri sodelovanju in povezovanju ponudnikov za skupni nastop na trgu. Vse skupaj je povezano z večjo tržno naravnostjo ponudnikov. Za ohranjanje kmetijstva in z njim povezanih dejavnosti ter dvigu zavedanja o pomenu lokalne oskrbe je treba nuditi konstantno ozaveščanje in izobraževanje različnih ciljnih skupin, od najmlajših naprej.

Povečanje trajnostne turistične ponudbe

Turizem je kot razvojna priložnost prepoznan na nivoju območja LAS kot tudi celotne Primorsko-notranjske regije. Na območju regije deluje Regionalna destinacijska organizacija (RDO) Postojnska jama-Zeleni kras, ki je leta 2017 pridobila status ene od vodilnih destinacij v Sloveniji. Leta 2019 je destinacija pristopila k zeleni shemi slovenskega turizma. Gre za certifikacijsko shemo, ki pod krovno znamko Slovenia Green združuje vsa prizadevanja za trajnostni razvoj turizma. RDO izvaja povezovanje turističnih ponudnikov in skupen nastop na turističnih trgih pod skupno tržno znamko Zeleni kras, razvija integralne turistične produkte, izvaja upravljanje lokalne vodniške službe in usposabljanje deležnikov na terenu. Pri tem sodeluje z vsemi lokalnimi turističnimi organizacijami v regiji, na območju LAS so to Notranjski regijski park, ki ima tudi oddelek za turizem ter TIC Bloke in Javni zavod Snežnik za območje Loške doline.

Glede na naravne danosti območja LAS ter bogato naravno in kulturno dediščino večino turistov privabi prav to notranjsko bogastvo. Nenazadnje imamo na območju največje evropsko presihajoče jezero (Cerkniško jezero), svetovno znana Križna jama z več deset jezeri, najdiščem kosti jamskega medveda in eno od biotsko najbolj pestrih kraških jam na svetu, dolino Bloščice z redkimi ali ogroženimi rastlinskimi vrstami in smo del največjega strnjene gozdnega prostora v Evropi, kjer domujejo divje zveri (medved, volk, ris). Med bogato kulturno dediščino izpostavljamo grad Snežnik, ki je najbolje

ohranjena grajska stavba na Notranjskem, manjši muzeji (npr. muzej Bloški smučar, muzej-interpretacijski center Cerknisko jezero) in zbirke ter vrsta organizacij in posameznikov, ki aktivno ohranjajo bogato dediščino območja. Vse to omogoča raznovrstno **turistično ponudbo**, ki je sicer vsako leto bogatejša, vendar jo je treba nenehno nadgrajevati. Še vedno nismo izkoristili vseh možnosti razvoja novih integriranih produktov in storitev ter povezovanja med ponudniki in sektorji.

Skupno **število turističnih ležišč** se je v zadnjih desetih letih skoraj potrojilo, od 271 ležišč v letu 2010 do 717 ležišč v letu 2021. Ležišča niso skoncentrirana zgolj v občinskih središčih ampak so razpršena po celotnem območju.

Tabela 5: Število prenočitvenih kapacitet po posameznih občinah v letih 2010-2021

OBČINA	Število ležišč 2010	Število ležišč 2015	Število ležišč 2019	Število ležišč 2021
Bloke	48	51	163	175
Cerknica	191	229	388	434
Loška dolina	32	60	88	108
SKUPAJ	271	340	639	717

Vir: RRA Zeleni kras, RDO

Prihodi turistov so po podatkih SURS vezani na njihovo prenočevanje na območju. Glede na podatke SURS smo lahko primerjali leti 2018 in 2022, ko so dostopni podatki za vse tri občine. Zaznano je nekoliko povišanje števila prihodov in prenočevanj, v obeh primerjalnih obdobjih je **dolžina bivanja na območju** v povprečju znašala 2, 5 dneva. Za občini Bloke in Loška dolina je značilno, da je večina gostov na območju v mesecih od maja do avgusta, medtem ko se za občino Cerknica to obdobje nekoliko raztegne, od aprila do oktobra.

Turistična ponudba območja narašča in je bolj raznovrstna, vendar območje ponuja možnosti razvoja nove ponudbe in nadgradnje obstoječe za npr. bolj zahtevne goste ter v smeri sezonalizacije. Razviti in dopolniti je potrebno manjkajočo infrastrukturo in opremo, predvsem v smeri usmerjanja gosta v naravnem okolju. Okrepiti je treba povezovanje med zainteresiranimi ponudniki in razviti nove integrirane turistične produkte za posamezne, specifične skupine turistov, ki temeljijo predvsem na naravni in kulturni dediščini ter v povezavi z drugimi sektorji. Prav tako je treba okrepiti potrebna znanja in kompetence ter povezovanje in sodelovanje na področju promocije in trženja.

3.4. Demografske in sociološke značilnosti območja

Prebivalstvo postaja starejše

Na območju občin Bloke, Cerknica in Loška dolina živi (po podatkih SURS na dan 1.1.2022) 16.952 prebivalcev. Povprečna gostota naseljenosti znaša 30,6 prebivalca na km², kar je nekoliko višje kot leta 2014 (30,3). Povišala se je v občinah Bloke in Cerknica, znižala pa v občini Loška dolina. Območje sodi med najbolj redko poseljena, kar je razvidno tudi v primerjavo na ravni države, kjer le ta znaša 103,9 prebivalca na km².

Tabela 6: Gostota naseljenosti po občinah leta 2022 v primerjavi z letom 2014

	2014	2022
Slovenija	101,7	103,9
Bloke	20,9	21,4
Cerknica	46,9	48,6
Loška dolina	23,2	21,7

(Vir: SURS)

Število prebivalcev se je v primerjavi z letom 2014 za 4,5 odstotkov povečalo v občinah Bloke in Cerknica, se je pa za približno 7 odstotkov zmanjšalo v občini Loška dolina. Če pogledamo po starostnih skupinah se v občini Bloke in Cerknica povečuje število prebivalcev v starostni skupini do 14 let, medtem ko se je v občini Loška dolina v tej starostni skupini število prebivalcev zmanjšalo za 17 odstotkov. Na drugi strani pa se v vseh treh občinah povečuje število prebivalcev starih 65 in več.

Tabela 7: Primerjava števila prebivalcev po večjih starostnih skupinah v letih 2014 in 2022

Občine/prebivalci	Skupaj 2014	0-14 let	15-64 let	65 + let	Skupaj 2022	0-14 let	15-64 let	65 + let
Bloke	1.569	231	1.032	306	1.610	259	1.002	349
Cerknica	11.293	1.724	7.510	2.059	11.718	1.885	7.422	2.411
Loška dolina	3.869	600	2.504	765	3.624	499	2.302	823
Skupaj	16.731	2.555	11.046	3.130	16.952	2.643	10.726	3.583

(Vir: SURS)

Če podrobneje pogledamo starostne skupine nad 85 let lahko iz spodnje tabele razberemo, da se je število prebivalcev povečalo za 35 odstotkov. Še posebej izstopa število prebivalcev v starostni skupini od 90 do 94 let, ki se je povečala za 42 odstotkov ter starostna skupina od 85 do 89 let, ki se je povečala za dobrih 30 odstotkov. Pri prvi izstopajo ženske v občini Loška dolina, pri drugi pa moški v občini Cerknica. Pozitivna zgodba pa je ta, da imamo v regiji, po primerjavi med slovenskimi regijami, eden nižjih odstotkov starejših oseb, ki živijo same v stavbah (Vir: UL FGG, 2023).

Tabela 8: Primerjava števila prebivalcev po starostnih skupinah nad 85 let v letih 2014 in 2022

		2014H1				2022H1			
		85-89 let	90-94 let	95-99 let	100 + let	85-89 let	90-94 let	95-99 let	100 + let
SKUPAJ	Bloke	26	9	2	0	45	11	0	0
	Cerknica	191	60	12	3	272	95	19	3
	Loška dolina	56	7	3	0	86	28	4	0
		273	76	17	3	403	134	23	3
Moški	Bloke	12	2	1	0	17	5	0	0
	Cerknica	53	10	1	0	112	27	1	0
	Loška dolina	19	2	0	0	39	7	2	0
Ženske	Bloke	14	7	1	0	28	6	0	0
	Cerknica	138	50	11	3	160	68	18	3
	Loška dolina	37	5	3	0	47	21	2	0

(Vir: SURS)

Na podlagi predstavljenih podatkov vidimo, da ima območje visoko vrednost indeksa staranja, ki v povprečju znaša 142,5. To pomeni, da je število najstarejših večje od števila najmlajših prebivalcev in je višji od vrednosti indeksa staranja za celotno državo, ki znaša 139,9. Še posebej izrazit je v občini Loška dolina kjer njegova vrednost znaša 164,9 in pomeni, da se povprečna starost prebivalcev dviga v povprečju hitreje kot na nivoju celotne Slovenije. Glede na trende in projekcije prebivalstva Slovenije do leta 2040, se pričakuje, da bo delež starejših (predvsem nad 85 let) vedno višji (Vir. Eurostatova podatkovna baza).

Tabela 9: Indeks staranja po občinah v letih 2014 in 2022

	2014	2022
Slovenija	119,6	139,9
Bloke	132,5	134,7
Cerknica	119,4	127,9
Loška dolina	127,5	164,9

(Vir: SURS)

Zdrav in aktiven življenjski slog za vse generacije

Na območju imamo en zdravstveni dom v Cerknici z zdravstvenima enotama v Novi vasi (občina Bloke) in Starem trgu (občina Loška dolina). Razpršena poseljenost območja LAS se kaže tudi glede dostopnosti do domov starejših občanov in zdravstvenih domov, saj je več kot 40 odstotkov starejših oseb v starostnih skupinah nad 65 let več kot pet km oddaljenih od omenjenih institucij.

V Cerknici od leta 2005 deluje center starejših, zasebni socialno varstveni zavod s koncesijo, ki sprejme 157 oskrbovancev. Še v letošnjem letu naj bi začeli graditi manjši dom za starejše v občin Bloke, ki bo sprejel okoli 60 oskrbovancev. Glede na indeks staranja na območju LAS bi bilo v prihodnje treba več pozornosti nameniti tudi drugim oblikam skrbi za starejše.

Po podatkih Nacionalnega inštituta za javno zdravje iz leta 2022 kaže, da zdravstveno stanje prebivalcev Primorsko-notranjske regije ne odstopa od slovenskega povprečja. Zadnja raziskava, ki je zajela še čas pandemije, kaže na poslabšanje življenjskega sloga prebivalcev Slovenije pri vseh starostnih skupinah, še najbolj pri mladih (do 29 let starosti). Vsi so bili manj fizično aktivni, uživali so več nezdrave hrane, več so kadili in pili več alkohola kot pred pandemijo ter vsi so preživeli več časa pred različnimi zasloni.

Za ohranjanje zdravega in aktivnega življenjskega sloga je treba nameniti pozornost ne samo starejšim ampak tudi mlajšim generacijah.

Formalno in neformalno izobraževanje

V šolskem letu 2021/2021 je v program **predšolske vzgoje** vključenih 658 otrok. Glede na število otrok v starosti od enega do pet let, to pomeni, da je v predšolsko vzgojo vključenih 82 odstotkov otrok v šestih vrtcih na območju.

Na območju se nahajajo štiri **osnovne šole** s tremi podružnicami. Skupno število otrok se v primerjavi s šolskim letom 2014/2015 nekoliko povečalo, še najbolj v občini Bloke za 22 odstotkov, medtem ko se je število učencev v občini Loška dolina nekoliko zmanjšalo.

Tabela 10: Število otrok v osnovnih šolah med leti 2014/15 in 2021/2022

	2014/15	2018/19	2021/22
Bloke	120	137	153
Cerknica	995	1098	1140
Loška dolina	344	345	317
SKUPAJ	1459	1580	1610

(Vir: SURS)

Povprečno število **dijakov** na 1000 prebivalcev v letih od 2014 upada, čeprav smo v primerjavi z državnim nivojem vseskozi nad povprečjem oz. v šolskem letu 2021/22 primerljivi. Če pa pogledamo posamezne občine, pa delež dijakov na 1000 prebivalcev najbolj pada v občini Bloke, kar pa sovpada številom prebivalcev te starosti, ki se je v primerjalnem obdobju tudi zmanjševalo.

Tabela 11: Število dijakov na 1000 prebivalcev med leti 2014/15 in 2021/2022

	2014/15	2018/19	2021/22
SLOVENIJA	37,0	35,1	35,8
Bloke	42,7	32,2	30,4
Cerknica	39,8	34,7	37,3
Loška dolina	40,6	44,1	40,3

(Vir: SURS)

Med 1000 prebivalci je na območju LAS v povprečju 35 **študentov**, kar je malo nižje od nacionalnega povprečja v letu 2021, ki znaša 39 študentov na 1000 prebivalcev. Na območju Primorsko-notranjske regije deluje od leta 2004 **regionalna štipendijska shema**, katere cilj je med ostalim tudi spodbujanje tiste vrste izobraževanja, ki omogočajo zaposljivost v regiji in posledično preprečevanje oz. zmanjševanje bega možganov iz nje. Število štipendistov in delodajalcev, vključenih v regijsko štipendijsko shemo, je znatno preseгло zastavljene cilje: v shemo je bilo konec leta 2022 kumulativno vključenih 293 štipendistov in 96 delodajalcev (v letu 2013 pa je bilo vključenih 179 štipendistov in 39 delodajalcev).

Izobraževanje odraslih oz. vseživljenjsko izobraževanje prvenstveno izvajajo nevladne organizacije, ki ponujajo bogat mozaik neformalnega izobraževanja za različne generacije in različne vsebine (prenos znanja in veščin med generacijami, ljudsko izročilo, spodbujanje lokalne oskrbe...). Izobraževalne aktivnosti potekajo v obliki predavanj, delavnic, študijskih krožkov pri katerih se izmenjujejo teoretična in predvsem praktična znanja. Veliko dejavnosti izvaja tudi Zavod Znanje Postojna prek Ljudske univerze, ki med ostalim v partnerstvu z notranjskimi zavodi izvajajo dejavnosti medgeneracijskega sodelovanja v t. im. medgeneracijskih centrih v vseh treh občinah.

Krepitev kulturnih dejavnosti

Območje LAS se ponaša z bogato kulturno dediščino in tradicijo. Kulturno udejstvovanje se izvaja prek kulturnih ustanov, kulturnih domov, knjižnic, galerij, glasbenih šol. Njihovo ponudbo pa dopolnjujejo ljubiteljska kulturna dogajanja, ki jih organizirajo številna kulturna društva.

Na območju LAS deluje Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, ki pokriva vse tri občine območja ter povezuje **kulturna društva**, ki izvajajo pevske, plesne, likovne in gledališke dejavnosti.

Na območju imamo tudi (zasebne) **muzeje in zbirke**. V Loški dolini se nahaja grad Snežnik, ki je edinstven muzej bivalne kulture 19. stoletja in je eden redkih gradov v Sloveniji, ki se ponaša z originalno opremo. V Cerknici je Muzej – interpretacijski center Cerkniškega jezera s predstavitvijo naravnih kraških pojavov ter naravno in kulturno dediščino tega kraškega fenomena. Od leta 2014 na Blokah deluje muzej Bloški smučar, ki je posvečen bloškemu smučanju in življenju Bločanov v starih časih.

V minulem programskem obdobju se je s sredstvi EKSRP sklada obnovilo tehniko v Kulturnem domu Cerknica. Z nakupom sodobnega **kino** projektorja lahko prebivalcem ponudijo pestrejšo in sodobnejšo ter bolj raznovrstno filmsko ponudbo in posledično se je obisk kino predstav znatno povečal.

Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica je osrednja knjižnica območja LAS, ki ima svoje enote na Rakeku ter tudi v občinah Bloke in Loška dolina. Po podatkih knjižnice narašča število članov, na drugi strani pa upada izposoja knjižničnega gradiva. Poleg knjižnične javne službe pa so bile v vseh enotah izvedene številne dodatne dejavnosti, predvsem v obliki prireditev in dogodkov (razstave, predavanja, okrogle mize). Osrednja knjižnica je tudi sodelovala pri projektu Poun kufr (sofinanciran iz ESRR sklada). V okviru projekta je bil izdelan slovar notranjskih narečnih izrazov, ki je dostopen na spletni strani knjižnice.

Kljub aktivnemu kulturnemu dogajanju pa je od prebivalcev zaznati potrebo po večji pozornosti varovanja nesnovne kulturne dediščine, večjemu medgeneracijskemu sodelovanju in kreativnosti na področju kulturnega udejstvovanja.

Ranljive skupine

Ranljive skupine so zelo širok pojem, ki se zaradi trenutnega stanja večajo in spreminjajo. Dejstvo je, da se vsaka ranljiva skupina spopada s svojimi specifičnimi težavami, številne težave pa so skupne vsem. Z ranljivimi skupinami označujemo skupine, pri katerih se prepletajo različne prikrajšanosti (npr. materialna oziroma finančna, izobrazbena, zaposlitvena, stanovanjska ipd.) in ki so pri dostopu do pomembnih virov (npr. zaposlitev) pogosto v izrazito neugodnem položaju. Te skupine so tudi pogosto odrinjene na družbeno obrobje (marginalizirane) ter ogrožene s socialno izključenostjo, v smislu slabe vpetosti v družbeno življenje, v priložnosti in možnosti, ki so sicer v družbi splošno na voljo (povzeto po: Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji, FDV).

Glede na rezultate delavnic za pripravo SLR, bomo v tem programskem obdobju pozornost namenili predvsem naslednjim ranljivim skupinam:

- **starejši.** V obdobju od 2014 do 2022 se je povečal delež starejših od 65 let, še posebej pa delež v starostnih skupinah nad 85 let. Na območju LAS je en dom za starejše, letos naj bi začeli z igradnjo drugega. Glede na kapacitete institucionalnega varstva in števila starejših od 85 let je treba aktivnosti usmeriti v deinstitucionalizacijo in krepitev mreže za razvoj novih oblik bivanja ter programov, ki bodo spodbujali ukrepe aktivnega staranja. Pri starejših ne gre zanemariti tudi pojava revščine, ki je izrazitejši pri starejših ženskah;
- **mladi.** Mladinska politika naslavlja mlade na različnih segmentih: izobraževanje in usposabljanje, zaposlovanje in podjetništvo, zdravje in dobro počutje, participacija, prostovoljne dejavnosti, socialna vključenost ter ustvarjalnost in kultura. Kot izhaja iz potreb mladih ter tistih, ki se dnevno ukvarjajo z mladimi na različnih ravneh, bo pozornost namenjena predvsem družbeni aktivaciji mladih, pridobivanju socialnega in izobrazbenega kapitala ter kakovostnem preživljanju prostega časa in medgeneracijskemu povezovanju.
- **priseljenci.** Na delavnicah za pripravo SLR je bilo večkrat izpostavljeno, da se na območju LAS povečuje število priseljencev, pri katerih zaznavamo pomanjkljivo vključevanje v lokalno družbeno življenje. Uradnih statističnih podatkov o priseljenicah po posameznih občinah ni, zato povzemamo podatke za Primorsko-notranjsko regijo in predvidevamo, da določen delež zajema tudi območje LAS. V letih od 2014 do 2022 se je število tujcev oz. priseljenih iz tujine povečalo

za skoraj 60 odstotkov in od teh je skoraj 60 odstotkov iz držav nekdanje Jugoslavije. Poleg učenja slovenskega jezika so za njih pomembne tudi druge aktivnosti za večjo asimilacijo v novo življenjsko okolje.

- **osebe s posebnimi potrebami.** Obstaja več vrst skupin oseb s posebnimi potrebami, med njimi invalidi, slepi in slabovidni, osebe z motnjami v duševnem razvoju,... Osebe s posebnimi potrebami se vključujejo v različne oblike socialno-varstvenih programov (npr. varstveno delovni centri), ki jih izvajajo javni zavodi in nevladne organizacije. Nevladne organizacije si svojimi aktivnostmi prizadevajo za dvig kakovosti njihovega življenja in aktivno vključevanje v družbo.

Glede na različno strukturo ranljivih skupin izpostavljamo potrebo po razvoju novih programov in aktivnosti oz. nadgradnjo obstoječih za namene socialne in družbene aktivacije, vključevanja v družbo, medgeneracijskega sodelovanja, programi aktivnega staranja.

3.5. Izkušnje z izvajanjem LEADER/CLLD iz prejšnjega obdobja

Območje Notranjske je bilo v programskem obdobju 2007-2013 vključeno v LAS Po poteh dediščine od Idrije do Kolpe. Z območja notranjskih občin je sodelovalo 24 članov. Pobude s terena so nakazovale drugačne potrebe in želje, ki so bile usmerjene v vzpostavitev nove lokalne akcijske skupine (LAS). LAS Notranjska je bila ustanovljena na ustanovni skupščini 23.9.2015. Partnersko pogodbo je podpisalo 65 ustanovnih partnerjev. Za vodilnega partnerja je bila izvoljena Regionalna razvojna agencija (RRA) Zeleni kras.

Z oktobrom 2016, ko smo prejeli odločbo o potrditvi Strategije lokalnega razvoja (SLR) je bila LAS tudi formalno potrjena. V strategiji, ki smo jo pripravljali v sodelovanju s številnimi deležniki območja, so zapisane potrebe in ukrepi za nadaljnji lokalni razvoj in izboljšanje pogojev ter kakovost življenja prebivalcev. Skladno z Uredbo o izvajanju CLLD smo sledili štirim področjem ukrepanja:

- ustvarjanje delovnih mest (sofinanciranje iz ESKRP in ESRR sklada);
- razvoj osnovnih storitev (sofinanciranje iz ESKRP sklada);
- varstvo okolja in ohranjanje narave (sofinanciranje iz ESKRP sklada);
- večja vključenost mladih, žensk in drugih ranljivih skupin (sofinanciranje iz ESRR sklada).

Sredstva za sofinanciranje projektov so iz dveh skladov, in sicer iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (ESKRP sklad) in Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR sklad).

Ob potrditvi je LAS Notranjska za svoje delovanje prejel skupno 1.277.865 EUR. V celotnem obdobju delovanja smo pridobili dodatna sredstva za uspešnost dela in iz naslova podaljšanja programskega obdobja iz ESKRP sklada ter dodatna sredstva iz ESRR sklada. Od 634.175 EUR dodatnih sredstev smo jih skoraj 95% namenili za projekte na območju LAS, ostalo pa za delovanje vodilnega partnerja. Skoraj 250.000 EUR smo pridobili za izvajanje projektov sodelovanja.

Tabela 12: primerjava sredstev za delovanje LAS leta 2016 in leta 2022

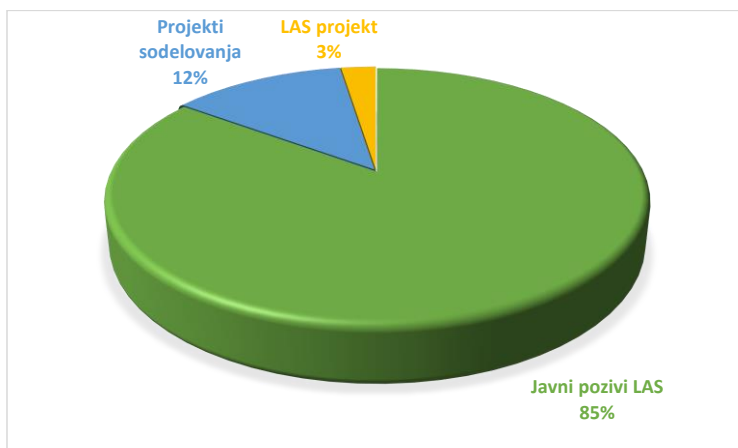
Podukrep	2016	2022
Pripravljalna podpora	20.000,00	20.000,00
Podpora za izvajanje projektov v okviru SLR (19.2.)	976.292,00	1.572.889,90
Projekti sodelovanja LAS (19.3.)	30.000,00	279.369,00
Podpora za delovanje LAS (vodilni partner)	251.573,00	289.205,10

SKUPAJ	1.277.865,00	2.161.464,00
---------------	---------------------	---------------------

Vir: RRA Zeleni kras, vodilni partner LAS

V tem času smo objavili pet javnih pozivov za sofinanciranje projektov iz obeh skladov. Od 51 prejetih projektnih predlogov, smo jih potrdili 34, od tega 20 iz EKSRP sklada in 14 iz ESRR sklada. Ostalih šest projektov je pripravil vodilni partner LAS, pet iz naslova LAS sodelovanje in en LAS projekt je pripravljen iz preostanka sredstev EKSRP sklada. S tem smo na obeh skladih porabili vsa razpoložljiva sredstva.

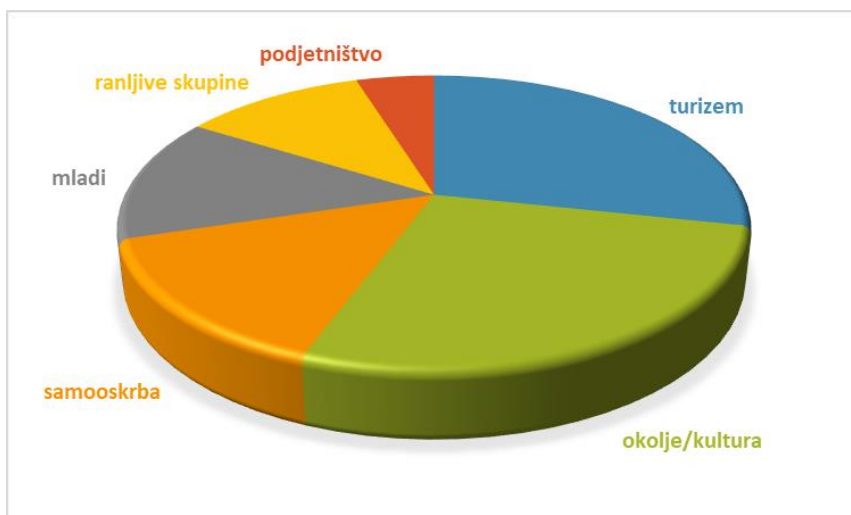
Graf 4: 85% odobrenih projektov na osnovi javnega poziva

Vir: RRA Zeleni kras, vodilni partner LAS

Na javnih pozivih LAS je bilo potrjenih 34 projektov, ki smo jih vsebinsko razdeliti na šest vsebinskih sklopov. Tako je bilo največ projektov s področja razvoja turizma (10) ter ohranjanja okolja in kulture (10). Čeprav mladi predstavljajo eno od ranljivih skupin, smo izdvojili tiste projekte, ki so bili dejansko namenjeni njim (6), medtem ko je bilo še pet projektov namenjenih tudi preostalim ranljivim skupinam območja (starejši, osebe s posebnimi potrebami, ženske). Prav tako pet projektov je bilo s področja lokalne oskrbe, medtem ko smo na področju podjetništva imeli štiri projekte.

Graf 5: projekti po tematskih vsebinah

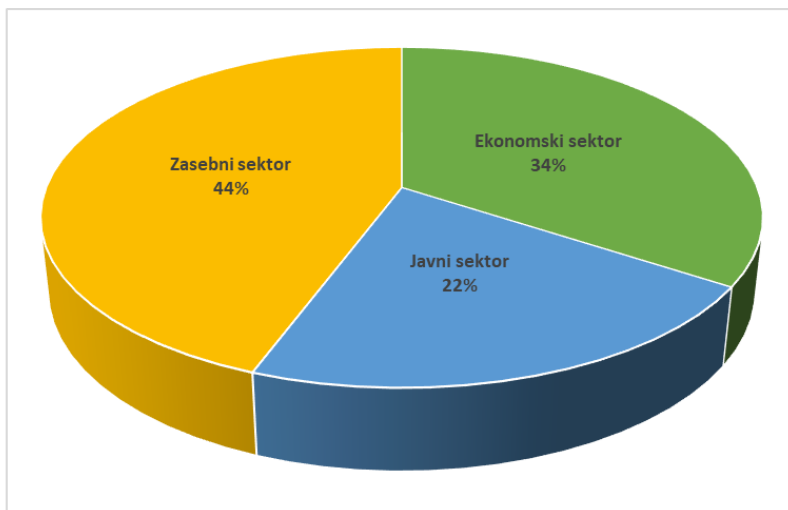

Vir: RRA Zeleni kras, vodilni partner LAS

Vsi projekti so bili partnerski, saj so pri posameznem projektu sodelovali vsaj štirje partnerji iz ekonomskega (ES), javnega (JS) in zasebnega sektorja (ZS). Tako je pri 34 projektih sodelovalo vsaj 54 različnih partnerjev z območja LAS. Trije partnerji so izven območja, vendar je narava njihovega dela vezana na območje.

Največ partnerjev je iz zasebnega sektorja in posledično je ta sektor tudi prejel največji delež sofinanciranih sredstev.

Graf 6: prejeta sredstva po sektorjih v programskem obdobju 2014-2020

Vir: RRA Zeleni kras, vodilni partner LAS

Skupna vrednost vseh 40 odobrenih projektov znaša skoraj 2,5 milijona evrov, znesek sofinanciranja pa 1,85 milijona evrov. S projekti so doseženi vsi v strategiji zastavljeni kazalniki. Nekatere smo tudi precej presegli, npr. nova delovna mesta, saj smo od planiranih dveh ustvarili devet novih delovnih mest. Projekti so tudi trajnostno naravnani, inovativni in na območje LAS prinašajo nove programe, storitve ali produkte ter s tem prispevajo k lokalnemu razvoju.

4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREB IN POTENCIALA OBMOČJA LAS, VKLJUČNO Z ANALIZO PREDNOSTI, SLABOSTI, PRILOŽNOSTI IN NEVARNOSTI

4.1 SWOT-analiza

<u>PREDNOSTI</u> - naravne danosti, neokrnjena narava - naravni viri (gozd, les) - biotska raznovrstnost - bogata naravna in kulturna dediščina - priseljevanje ljudi iz večjih mest - domača, nepredelana hrana - rodovitna zemlja - odmaknjenost/mir - raznolikost lokalnih znanj in ponudnikov, produktov - tradicija - znanje starih obrti in veščin - mi, prebivalci - pestrost lokalnega prebivalstva (znanja, dobre prakse) - delovanje društev, interesnih skupin - povezanost ljudi v kriznih obdobjih - obstoj LAS-a - povezovanje - zasebno lastništvo in izkoriščanje tega potenciala - še neizkoriščene priložnosti - odmaknjenost od velikih središč - bližina delovnih mest - oživiljanje vasi - majhnost območja - redka poseljenost - visoka kakovost bivanja, ki se je ne zavedamo	<u>POMANJKLJIVOSTI</u> - nepovezanost znanj, ponudnikov, produktov; individualizem - premalo iniciative, ustvarjalnosti, neambicioznost, pasivnost lokalnega prebivalstva - pomanjkanje podjetniškega duha - strah (pred novim) - nezaupanje domačinom/lokalni skupnosti glede novosti (ter foušija) - nepodporno lokalno okolje (institucionalno, fizične osebe) - človeški viri (znanje, kadri, odprtost) - ni (dobre) gostinske ponudbe - pomanjkljive osnovnih storitev - podhranjena umetnost - odmaknjenost, slabe povezave in dostopnost (javni prevoz) - pomanjkanje centralne info točke, slab pretok informacij in pomanjkljiva komunikacija - redka poseljenost/odselsevanje - staranje prebivalstva - beg mladine - premajhna izkoriščenost kmetijskih zemljišč - delovna mesta – raznolikost, številčnost - premalo stanovanj - pomanjkljiva infrastruktura (IKT)
<u>PRILOŽNOSTI</u> - prostor in potencial za razvijanje novih produktov in storitev (z dodano vrednostjo) - ustvarjanje novih delovnih mest - opolnomočenje lokalnega prebivalstva za razvijanje idej in produktov - recept za privabljanje uporabnikov	<u>NEVARNOSTI</u> - napačna vizija (netrajnostno) - neodgovoren/netrajnosten razvoj - napačna interpretacija potreb na terenu - sprememba zakonodaje (državni, evropski nivo) - zalaganje sredstev (projekti) - prevelika birokracija - še večja centralizacija

- ekonomska korist trajnostno preživeti iz lokalnega okolja (zeleni turizem) - trženje biotske pestrosti in drugih naravnih danosti) - butičnost (prilagojenost kupcu) - vračanje narave v prvotno stanje - mobilne aktivnosti - pristnost in neodkritost - bogata dediščina (naravna, kulturna, zgodovinska) - lokalna samooskrba - kakovostna hrana - izobraževalna priložnost - koriščenje sredstev za nove projekte - obnova starih objektov za nove vsebine (stanovanja, dejavnosti) - širitev dobre prakse - koordinacija in povezovanje različnih deležnikov - delujoče mreže kot priložnost sodelovanja - majhne skupnosti so bolj povezane - dobro, kakovostno življenje - vključevanje v digitaliziran svet - razvoj pametnih vasi (Krušče) - decentralizacija socialnih storitev - povezovanje različnih sektorjev - za razvoj, nadgradnjo, izobraževanja - razmišljanje izven okvirjev - spodbujanje lokalne skupnosti za vključevanje, sodelovanje - medgeneracijska skupnost - vključevanje mladih v skupnost	- počasnejši razvoj - stalnost oz. stabilnost zaposlovanja - izguba tradicionalnih znanj - razdrobljenost ponudnikov - razpršenost občin/vasi - nesodelovanje občin pri spodbujanju storitev - izseljevanje - spalna naselja - nestabilno okolje - podnebne spremembe - masovni turizem - nezaupljivost, fousija - globalna kriza - nestabilno davčno okolje - nestabilno politično okolje (državna raven) - omejevanje kmetovanja - (ne)dostopnost praznih prostorov
--	---

SWOT analiza je bila izvedena na prvi delavnici za pripravo SLR na kateri so bili prisotni deležniki vseh treh sektorjev (javni, ekonomski in zasebni).

Med **prednostmi** območja LAS izstopa **neokrnjena narava, bogate naravne danosti, biotska raznovrstnost, naravni viri** (gozd, les) ter **redka poseljenost in mir**. Območje ima skoraj 44 odstotkov območja Natura 2000, katere glavna značilnost je visoka stopnja biotske raznovrstnosti s številnimi rastlinskimi in živalskimi vrstami ter njihovimi življenjskimi okolji. Med temi so najpomembnejšimi obširni gozdovi (gozdnatost območja znaša dobrih 67 odstotkov) s prisotnimi velikimi zvermi, kraška polja s presihajočim Cerkniškim jezerom ter kraško podzemlje, ki izstopa po bogastvu jamskega živalstva v svetovnem merilu. Vse to ponuja obilo možnosti za **podjetniški razvoj, razvoj zelenega gospodarstva**, integriranih produktov z dodano vrednostjo na področjih lesarstva, turizma, kmetijstva. Še vedno pa se pojavlja potreba po krepitvi podjetniških in s podjetništvom povezanih kompetenc pri različnih ciljnih skupinah.

Za ohranjanje dobrega stanja okolja in ohranjanje naravne danosti je ključnega pomena ozaveščanje in izobraževanje prebivalcev. V prihodnje bi bilo treba pozornost nameniti tudi ozaveščanju glede prilagajanja na podnebne spremembe, še posebej v dejavnostih, ki so najbolj odvisne od naravnih pogojev.

Kot vsebinska prednost je izpostavljen razvoj zelenega, lokalnega, butičnega **turizma**. Čeprav je bilo na tem področju že veliko narejenega, pa se še vedno izpostavlja krepitev povezanosti in sodelovanja lokalnih ponudnikov, podpornega okolja ter različnih sektorjev in razvijanje integriranih unikatnih produktov in storitev z dodano vrednostjo, ki omogočajo tudi ustvarjanje novih zelenih delovnih mest. Kot priložnost je izpostavljena domača, nepredelana hrana. Če pa pogledamo z vidika razvoja turizma, pa ugotavljamo slabo in neavtentično gostinsko ponudbo.

Primorsko-notranjska regija je druga regija v Sloveniji z najvišjim deležem ekoloških kmetij. V letih 2012 in 2020 je njihovo število narastlo za 40 odstotkov. Glede na precej neugodne pogoje za kmetovanje (majhna, razdrobljena kmetijska zemljišča, ki ležijo na območju z omejenimi dejavniki za kmetijsko dejavnost) je razvoj **ekološkega kmetovanja** s kakovostno pridelavo in predelavo ter povezovanjem ponudnikov za skupni nastop na trgu velika razvojna priložnost območja.

Med prednostmi je posebej poudarjeno **prebivalstvo kot bogastvo človeških virov območja** s svojo raznolikostjo znanj in ponudnikov, znanje starih obrti in veščin, ki jih je treba prenesti na mlajše rodove, združenih in aktivnih v društvih, ki ohranjajo te lokalne posebnosti. Vse to se odraža v pristnosti, specifičnosti, unikatnosti in butičnosti območja, ki je neponovljivo in izvirno. Za višjo kakovost življenja primanjkuje še nekaj osnovne infrastrukture ter razvoj novih programov in storitev. Treba je okrepiti (medgeneracijsko) sodelovanje, dvigniti nivo njihove aktivacije, saj se premalo zavedajo znanj in kompetenc, ki si jih lahko med sabo izmenjajo. Na ta način se na eni strani omogoči prijaznejša starost, na drugi strani pa se nudi spodbuda in opora mladim ter povečuje možnost, da bodo svojo nadaljnjo življenjsko pot načrtovali v svojem lokalnem podeželskem območju.

Kot prednost območja je bilo prepoznano delovanje **LAS Notranjska**, ki je bil ustanovljen 2015 in je veliko prispeval k prepoznavanju in povezovanju deležnikov območja iz različnih sektorjev. Pozitivne izkušnje preteklega programskega obdobja in nastale dobre prakse bodo lahko prispevale k nadaljnjemu razvoju območja, ponujajo možnosti nadgradnje izvedenih vsebin in vzpostavljanju novih partnerstev.

Pomanjkljivosti oz. slabosti območja se kaže v **pomanjkanju delovnih mest**. Stopnja delovne aktivnosti sicer narašča in na drugi strani pada stopnja registrirane brezposelnosti, vendar je oboje povezano s še vedno **visokim deležem dnevnih migracij**. Posledica tega je tudi odseljevanje predvsem mladih, ki po končanem študiju stanejo v mestu študija in se tam zaposlijo. Izpostavlja se tudi problem prenizke ambicioznosti in slabše razvite podjetniške iniciative, ki se kaže tudi v manku ustvarjanja dodane vrednosti. Drugi razlog je pomanjkanje stanovanj.

Območje se sooča tudi s **staranjem prebivalstva**, saj indeks staranja v povprečju znaša 142,5. V letih od 2014 do 2022 se je število prebivalcev v starostni skupini nad 85 let povečalo za 35 odstotkov. Zaradi tega je treba pozornost posvetiti tej ranljivi skupini, tako z vidika ohranjanja aktivnega staranja, medgeneracijskega sodelovanja ter tudi prenosa znanja in tradicije, ki ga ta starostna skupina še lahko prenese na mlajše generacije.

Izpostavlja se **pomanjkanje povezovanja in sodelovanja** na različnih področjih (turizem, kmetijstvo, podjetništvo, umetnost) in zaznavanje vedno večjega individualizma. Občutijo pomanjkanje podpore lokalnega okolja, pomanjkanje informacij in komunikacije.

Priložnosti za LAS območje izhajajo iz **naravnih danosti in bogate naravne in kulturne dediščine**. Glede na prevladujoč način življenja v družbi je potreba po preživljanju prostega časa v neokrnjeni naravi, miru in tišini vedno bolj prisotna in ravno v zadovoljevanju teh potreb vidijo prebivalci močno razvojno priložnost. Razvoj **trajnostnega, zelenega turizma**, kakovostna lokalna hrana, ohranjeni gozdovi in prisotnost divjih zveri dajejo priložnost za razvoj produktov in storitev z dodano vrednostjo, zelenih delovnih mest novih primerov dobre prakse.

Bogastvo naravnih virov daje priložnost za večjo **lokalno samooskrbo** tako s kakovostno hrano, kot z energijo iz lokalnih obnovljivih virov in njeno učinkovito rabo. Priložnost za **dodatni dohodek na kmetijah** predstavlja opravljanje nekmetijskih dopolnilnih dejavnosti. Zato pa je potrebno zavedanje o obstoju in možnostih, ki jih naravni viri ponujajo in jih ustrezno povezati z ekološkim turizmom in kmetijstvom, zelenim in **krožnim gospodarstvom, trajnostno potrošnjo**.

K dvigu kakovosti življenja lahko prispeva **razvoj novih, inovativnih, osnovnih storitev**, ki bo namenjen različnim starostnim skupinam, predvsem pa starejšim in mladim (npr. dnevno varstvo za mlade in starejše, izobraževanje in opolnomočenje prebivalstva, digitalizacija). Na ta način se lahko ustvarijo priložnosti za nova delovna mesta s katerimi bi mlade zadržali v lokalnem območju.

V manjših skupnostih so ljudje bolj povezani, še vedno pa ostajajo priložnosti za večjo vključenost mladih in starejših v skupnost ter njihovo povezovanje, izmenjavo znanj, dodatno vseživljenjsko izobraževanje, ki ga narekuje tudi hiter tehnološki razvoj. Vključujoča skupnost je priložnost za izboljšanje kakovosti življenja in delovanje skupnosti po principu Pametnih vasi.

Okrepiti je treba **zavedanje o pristnosti in edinstvenosti območja** ter prepoznavanje in zaupanje v soustvarjalce, saj s **povezovanjem in sodelovanjem** lahko dosežemo več. Z novo finančno perspektivo se odpirajo nove finančne možnosti. Pri tem se upoštevajo **dobre prakse** minulega programskega obdobja na območju LAS, ki je prinesel nova partnerstva, storitve in produkte, ki se lahko nadgradijo ali pa predstavljajo ideje za razvoj novih inovativnih rešitev na različnih vsebinskih področjih.

Zapleteni **birokratski postopki**, nenehno **spreminjanje zakonodaje**, ki ji posamezniki težko sledijo in je lahko tudi zaviralec lokalnega razvoja, nestabilno davčno in politično okolje so **nevarnosti**, ki negativno vplivajo na odločanje za samostojno podjetniško pot, odprtje dopolnilne dejavnosti na kmetiji ali izvajanje projektov. Nadalje se nevarnost lokalnega razvoja kaže v večji centralizaciji, **napačni viziji**, ki ne sledi trajnostnemu razvoju in potrebam območja.

Nevarnost se kaže tudi pri razdrobljenosti in nepovezanosti ponudnikov, izgubi tradicionalnih znanj, izseljevanju in nastajanju spalnih naselij, masovnemu turizmu.

4.2 Potrebe in potencial območja

Potrebe območja LAS Notranjska izhajajo iz analize stanja in SWOT analize, ki je bila izvedena z različnimi deležniki vseh treh sektorjev na delavnici za pripravo SLR. Druga delavnica je bila namenjena oblikovanju potreb in potencialov oziroma priložnosti, ki so:

- mreženje lokalnih ponudnikov;
- sodelovanje, medgeneracijsko povezovanje, prenos znanja;
- izobraževalne vsebine, usposabljanje kadrov;
- mladi in druge ranljive skupine;
- lokalna hrana in samooskrba, sonaravno kmetijstvo;
- zeleni, butični turizem;
- skupna blagovna znamka;
- podjetniška podpora in mentorstvo
- vključevanje ranljivih skupin.

Na tretji delavnici smo izoblikovali prednostne vsebinske sklope in oblikovali ključne poudarke za oblikovanje posameznih ukrepov. Kot prednostni vsebinski sklopi so bili izpostavljeni:

1. trajnostni razvoj turizma ter ohranjanje naravne in kulturne dediščine
2. spodbujanje lokalne oskrbe
3. spodbujanje lokalnega podjetništva
4. za boljšo kakovost življenja na podeželju, vključujoča skupnost

Vse preostale vsebine, ki so bile prepoznane kot izzivi in priložnosti območja so horizontalne narave in se bodo vključevale v posamezne vsebinske sklope oz. oblikovane ukrepe.

Izpostavljeni so bili tudi ključni poudarki za oblikovanje posameznih ukrepov:

- razvoj turizma s poudarkom na aktivnostih na prostem in doživetju narave, razvoj novih produktov in storitev s poudarkom na butičnosti, povezovanje in sodelovanje za skupni nastop na trgu, razvoj zelene infrastrukture, dvig kompetenc zaposlenih v turizmu
- ohranjanje okolja in dediščine (naravne in kulturne dediščine), izobraževanje in ozaveščanje o pomenu ohranjanja okolja, narave, biotske raznovrstnosti, prilagajanje na podnebne spremembe, trajnostno upravljanje z naravnimi viri
- spodbujanje lokalne oskrbe, nadgradnja vzpostavljanja kratkih oskrbnih verig, spodbujanje ekološke pridelave in predelave, produkti z dodano vrednostjo, spodbujanje odgovornega potrošništva, povezovanje kmetijstva z drugimi sektorji, izobraževanje in ozaveščanje mladih, ohranjanje avtohtonih sort, prilagajanje na podnebne spremembe
- razvoj lokalnega podjetništva, spodbude in znanje za podjetništvo, razvoj podjetniških kompetenc pri mladih, krepitev podjetniških znanj, medsektorske povezave, razvoj produktov višje kakovosti, raba lokalnih virov
- zagotavljanje pogojev in dostopnost storitev za kakovostno življenje ter medgeneracijsko povezovanje, razvoj neformalnega učenja, izkoriščanje praznih prostorov za nove aktivnosti skupnosti, ohranjanje nesnovne dediščine, spodbujanje umetniške kreativnosti
- razvoj novih storitev in programov za ranljive skupine (mladi, starejši, ženske, migranti, osebe s posebnimi potrebami), zagotavljanje podpornega okolja za mlade, integracija priseljencev, razvoj novih programov za zdravo in aktivno staranje.

Na osnovi rezultatov delavnic in analize stanja smo oblikovali naslednja razvojna področja in ukrepe:

RAZVOJNA PODROČJA	UKREPI
ZELENO IN LOKALNO	Spodbujanje trajnostnega turizma
	Ohranjanje okolja ter naravne in kulturne dediščine
	Spodbujanje lokalne oskrbe
	Spodbujanje lokalnega podjetništva
VKLJUČUJOČA SKUPNOST	Izboljšanje kakovosti življenja in medgeneracijsko sodelovanje
	Vključevanje ranljivih skupin

Ukrepe smo razdelili na dve razvojni področji: Zeleno in lokalno ter Vključujoča skupnost. Pod prvo je bilo izpostavljen ekološki, trajnostni, naravi prijazen, zeleni razvoj na različnih področjih (turizem, dediščina, lokalna oskrba, podjetništvo). Na drugi strani pa je bil dan poudarek na prebivalcih, povezovanju, (medgeneracijskem) sodelovanju, vključevanju ranljivih skupin, delovanju skupnosti, ki lahko izboljša kakovost storitev in samo kakovost življenja na podeželju.

Tako zastavljena SLR zasleduje cilje regijskih in nacionalnih strateških in programskih dokumentov za programsko obdobje do leta 2027, med njimi Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023-2027, Program evropske kohezijske politike 2021-2027, Regionalni razvojni program Primorsko-notranske regije 2021-2027, Strategija Od vil do vilice, Dolgoročna vizija za podeželska območja do 2040, Resolucija Naša hrana, podeželje in naravni viri po letu 2021, Akcijski načrt za razvoj ekološkega kmetijstva do 2027,

5. OPIS SLR, NJENIH CILJEV IN UKREPOV, VKLJUČNO Z DOLOČITVIJO MEJNIKOV IN CILJNIH VREDNOSTI KAZALNIKOV

Poleg spodaj zapisanih ukrepov so bili izpostavljeni tudi tako imenovane horizontalne vsebine, ki se bodo vključevale v navedene ukrepe, med njimi povezovanje in sodelovanje ter mreženje lokalnih ponudnikov, vključevanje izobraževalnih vsebin in usposabljanje kadrov. Posebna pozornost je namenjena novim inovativnim pristopom na vseh vsebinskih področjih, prenosu in implementaciji dobrih praks.

5.1 Opis ciljev in ukrepov SLR, vključno z določitvijo mejnikov in ciljnih vrednosti kazalnikov

S SLR zasledujemo naslednja glavna cilja po posameznem skladu:

- za **sklad ESRR** prispevamo k Specifičnemu cilju 9.2.: **Spodbujanje celostnega in vključujočega socialnega, gospodarskega in okoljskega lokalnega razvoja, kulture, naravne dediščine, trajnostnega turizma in varnosti na območjih, ki niso mestna območja;**

Vsebinsko lahko SLR pri ESRR naslavlja naslednje vsebine: podporo trajnostnim oblikam lokalnega podjetništva, inovacijam, turizmu, varovanju naravne in kulturne dediščine, revitalizaciji javnih površin za skupno uporabo, preventivi in varovanju zdravja, medgeneracijskemu sodelovanju, krepitvi kompetenc, skrbi za starejše, mlade in druge prikrajšane skupine ter socialni vključenosti.

Projekti morajo prispevati k boljši kakovosti življenja lokalnega prebivalstva, zagotavljati ustrezno dostopnost storitev, izboljšati področje dolgotrajne oskrbe in preventivnih zdravstvenih ukrepov, spodbujati medgeneracijsko sodelovanje, krepitvi kompetenc ter skrb za prikrajšane skupine, prepoznavnosti na področju lokalnega podjetništva, inovativni uporabi lokalnih virov, (eko)turizmu in ohranjanju naravne raznolikosti ter kulturne dediščine.

- za **sklad EKSRP** prispevamo k specifičnemu cilju SC8: **spodbujanje zaposlovanja, rasti, enakosti spolov, vključno s participacijo žensk v kmetovanju, socialne vključenosti in lokalnega razvoja na podeželju, vključno s krožnim biogospodarstvom in trajnostnim gozdarstvom.**

Projekti v okviru intervencije LEADER prispevajo k naslednjim temam: socialna vključenost vseh prebivalcev na podeželju, spodbujanje zaposlovanja ter podjetništva na podeželju, razvoj osnovnih storitev, dvig kakovosti življenja, razvoj manjše infrastrukture na podeželju, razvoj koncepta Pametnih vasi, okoljske in podnebne rešitve, spodbude ekološkemu (idr.) kmetovanju,.... Podpirajo se lahko manjše investicije na podeželju, in sicer kot del projekta, s poudarkom na širšem pomenu za območje LAS ter dodani vrednosti za projekt, območje in prebivalce območja LAS.

Ukrepi SLR in izbira kazalnikov

Ukrep (vpišite)	Kazalnik (izberite iz spodnjega seznama)	Sklad	Dosežena vrednost kazalnika na dan 31. 12. 2025 za EKSRP/31. 12. 2024 za ESRR	Ciljna vrednost kazalnika na dan 31. 12. 2029
<i>Spodbujanje trajnostnega turizma</i>	Št. podprtih turističnih prireditev / produktov/storitev/programov/ modelov/publikacij	ESRR	0	15
	R.37 Rast in delovna mesta na podeželju: nova delovna mesta, ki prejemajo podporo v okviru projektov SKP	EKSRP	0	2
<i>Ohranjanje okolja, naravne in kulturne dediščine</i>	Št. dejavnosti/dogodkov/produktov/ projektov namenjenih varovanju naravne in kulturne dediščine	ESRR	0	8
	R.27 Okoljska ali podnebna uspešnost zaradi naložb na podeželju (št. operacij)	EKSRP	0	2
<i>Spodbujanje lokalne oskrbe</i>	R.10 Boljša organizacija dobavne verige (št. kmetij)	EKSRP	0	3
	R. 39 Razvoj podeželskega gospodarstva (št. podjetij)	EKSRP	0	3
	R.1 Izboljšanje uspešnosti s pomočjo znanja in inovacij (št. oseb)	EKSRP		150
<i>Spodbujanje lokalnega podjetništva</i>	Število podprtih oz. vzpostavljenih zaposlitev/mrež/dogodkov/produktov, ki so namenjeni spodbujanju lokalnega podjetništva	ESRR	0	5
	R. 39 Razvoj podeželskega gospodarstva (št. podjetij)	EKSRP	0	2
<i>Izboljšanje kakovosti življenja in</i>	Število inovativnih partnerstev/programov/ mrež za spodbujanje in oblikovanje zdravega in aktivnega življenjskega sloga	ESRR	0	5

<i>medgeneracijsko sodelovanje</i>				
	R.40 Pametni prehod podeželskega prebivalstva: št. strategij pametnih vasi	EKSRP	1	1
	R.41 Povezovanje evropskega podeželja: delež prebivalstva, ki ima koristi od boljšega dostopa do storitev in infrastrukture	EKSRP	0	200
<i>Vključevanje ranljivih skupin</i>	Št. izvedenih programov/delavnic/prireditvev/dogodkov/usposabljanj/izobraževanj, namenjenih za socialno vključenost starejših, mladih in drugih ranljivih skupin	ESRR	0	20
	Št. inovativnih partnerstev/programov za oblikovanje mreže storitev za spodbujanje ukrepov aktivnega staranja in vključevanje drugih ranljivih skupin	ESRR	0	5
	R.42 Spodbujanje socialne vključenosti	EKSRP	0	280

Kazalniki za sklad EKSRP in ESRR

Kazalnik	Sklad
R.27 Okoljska ali podnebna uspešnost zaradi naložb na podeželju: število operacij, ki prispevajo k ciljem na področju okoljske trajnosti, ter doseganje blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja nanje na podeželju	EKSRP
R.37 Rast in delovna mesta na podeželju: nova delovna mesta, ki prejemajo podporo v okviru projektov SKP	EKSRP
R.39 Razvoj podeželskega gospodarstva: število podeželskih podjetij, vključno s podjetji na področju biogospodarstva, razvitih s podporo v okviru SKP	EKSRP
R.40 Pametni prehod podeželskega gospodarstva: število strategij pametnih vasi, ki prejemajo podporo	EKSRP
R.41 Povezovanje evropskega podeželja: delež podeželskega prebivalstva, ki ima koristi od boljšega dostopa do storitev in infrastrukture zaradi podpore iz SKP	EKSRP
R.42 Spodbujanje socialne vključenosti: število oseb, zajetih v projekte socialnega vključevanja, ki prejemajo podporo	EKSRP
Število podprtih oziroma vzpostavljenih zaposlitev/mrež/dogodkov/produktov, ki so namenjeni spodbujanju lokalnega podjetništva (razen nosilcev dejavnosti na kmetiji)	ESRR
Število podprtih lokalnih turističnih prireditvev/produktov/storitev/programov/modelov/publikacij	ESRR

Število podprtih dejavnosti/dogodkov/produktov/objektov, ki so namenjeni varovanju naravne in kulturne dediščine	ESRR
Površina prenovljenih/obnovljenih javnih površin za skupno uporabo	ESRR
Število izobraževanj/usposabljanj/programov/produktov, ki so namenjeni varovanju okolja in zdravja ter ozaveščanju lokalnega prebivalstva za izboljševanje stanja okolja in zdravja	ESRR
Število inovativnih partnerstev/programov/mrež za spodbujanje in oblikovanje zdravega in aktivnega življenjskega sloga	ESRR
Število izvedenih programov/delavnic/prireditvev/dogodkov/usposabljanj/izobraževanj, namenjenih za socialno vključenost starejših, mladih in drugih ranljivih skupin	ESRR
Število inovativnih partnerstev/programov za oblikovanje mreže storitev za spodbujanje ukrepov aktivnega staranja in vključevanja drugih ranljivih skupin	ESRR

Opis ukrepov

Turizem je prepoznan kot ključna razvojna priložnost območja. Z ukrepom **Spodbujanje trajnostnega turizma** želimo razvijati nove integrirane produkte, programe in storitve v povezavi z naravno danostjo območja, kulinariko, dediščino, razvoj in nadgradnja ponudbe na prostem (npr. pohodništvo, kolesarstvo), sodelovanje in povezovanje lokalnih ponudnikov s področja turizma in drugih sektorjev (npr. kmetijstvo), skupni nastop na trgu, razvoj produktov in storitev z dodano vrednostjo za zahtevnejše goste, razvoj butičnega turizma, razvoj in nadgradnja zelene turistične infrastrukture (npr. infrastruktura za usmerjanje obiskovalcev v naravnem okolju, turistične nastanitve), razvoj aktivnosti v smeri sezonalizacije ter usposabljanja in dvig kompetenc različnih deležnikov v turizmu in s turizmom povezanih dejavnosti.

Ohranjanje okolja, narave in biotske raznovrstnosti so prepoznani kot prednost in priložnost za razvoj lokalnega okolja. Poleg naravne dediščine je tu vključena tudi kulturna dediščina, snovna in nesnovna. Na drugi strani pa tudi kot nevarnost, če se ne bomo zavedali teh prednosti in priložnosti. Z ukrepom **Ohranjanje okolja ter naravne in kulturne dediščine** želimo razvijati nove produkte in storitve, ki bodo vključevale te naravne in kulturne danosti, ozaveščanje in izobraževanje o pomenu ohranjanja te dediščine, povezovanje predvsem s sektorjem turizma, medgeneracijski prenos tradicionalnih znanj in veščin, valorizacijo in revitalizacijo dediščine, prilagajanje na podnebne spremembe.

Območje LAS je sicer opredeljeno kot območje z omejenimi možnostmi za kmetijstvo, vendar ima potencial za razvoj ekološkega kmetijstva in integracijo tega sektorja z drugimi. Z ukrepom **Spodbujanje lokalne oskrbe** prvenstveno naslavljamo nadaljnji razvoj kratkih dobavnih verig, produktov z dodano vrednostjo ter izobraževanje in ozaveščanje. Podprli bomo povezovanje in sodelovanje lokalnih ponudnikov pod skupno blagovno znamko za skupni nastop na trgu in njihovo večjo tržno naravnost, spodbujali ekološko kmetijstvo ter (ekološko) pridelavo in predelavo, prenos znanja ter izobraževanje in ozaveščanje (predvsem) mladih o pomenu lokalne oskrbe, ohranjanje avtohtonih sort ter razvoj manjše infrastrukture, kot podpora izvajanju navedenih aktivnosti.

Ukrep **Spodbujanje lokalnega podjetništva** je usmerjen v razvoj in krepitev podjetniških in s podjetništvom povezanih kompetenc različnih deležnikov za različne ciljne skupine. Izpostavljeni so bili podjetniški krožki osnovnošolcih, mentorstvo mladim, podjetniško in digitalno opismenjevanje odraslih, ki bodo učinkovali na razvoj produktov z višjo vrednostjo in razvoju novih delovnih mest v lokalnem okolju. Nadalje bomo spodbujali prenos tradicionalnih veščin, rabo naravnih virov (npr. les) ter razvoj kulturnih in kreativnih industrij.

Z ukrepom **Izboljšana kakovost življenja in medgeneracijsko sodelovanje** bomo prispevali k zagotavljanju pogojev in dostopnosti do osnovnih storitev za kakovostno življenje na območju LAS. Spodbujali bomo programe za aktivno prebivalstvo in oživljanje vasi, zdrav in aktivni življenjski slog prebivalcev, kulturne in družabne dogodke, ohranjanje in prenos nesnovne dediščine, različne oblike neformalnega izobraževanja ter medgeneracijsko sodelovanje in povezovanje.

Ukrep **Vključujoča skupnost** je namenjen večjemu vključevanju ranljivih skupin v družbeno življenje na območju LAS (mladi, starejši, ženske, priseljenci, osebe s posebnimi potrebami). Spodbudili bomo nove inovativne storitve in programe za ranljive skupine, kot so aktivno vključevanje mladih, integracija priseljencev, aktivnosti v smeri novih ukrepov deinstitucionalizacije za (dolgotrajno) oskrbo starejših, aktivacija starejših žensk na podeželju.

5.2 Opis izvajanja operacij

V programskem obdobju do leta 2027 bo LAS izvajal operacije oziroma projekte skladno z evropsko in nacionalno zakonodajo. V omenjenem obdobju se lahko v okviru SLR izvajajo projekti, ki bodo izbrani na podlagi javnih pozivov LAS ter projekti LAS sodelovanje in LAS projekti.

- Izvedba projektov prek javnih pozivov

LAS bo v programskem obdobju do leta 2027 objavil predvidoma dva javna poziva. Prvega predvidevamo v letu 2024 in drugega v letu 2026 ter na ta način vsem omogočamo triletno izvajanje projektov. Skladno s Pogodbo o ustanovitvi in delovanju LAS Notranjska UO imenuje petčlansko Ocenjevalno komisijo (OK) in še dva nadomestna člana, ki jih na podlagi javnega poziva imenuje UO izmed neodvisnih strokovnjakov s področja razvoja podeželja, regionalnega razvoja, strateškega in projektnega načrtovanja in podobno. OK pregleduje vsebinsko ustreznost prijav na javne pozive LAS, jih ocenjuje ter preverja zmožljivost predlagatelja projekta za njihovo izvedbo. OK pripravi poročilo o pregledu prijav v katerem določi oceno posameznega projekta in za vsak ocenjen projekt odloči o višini sofinanciranja. Član OK se takoj izloči iz pregledovanja in ocenjevanja vlog kadar je zasebno ali poslovno povezan s prijaviteljem na javni poziv ali njegovim partnerjem v projektu, ali kadar bi iz drugih razlogov nastalo nasprotje interesov. Dokončno potrjevanje izbora projektov sprejeme UO, katerega člani so iz vseh treh sektorjev in noben nima več kot 49% glasovalnih pravic. Pri odločitvi o izboru najmanj 50% glasov prispevata sektorja, ki nista javni sektor. Iz glasovanja se izločijo člani UO, ki so vlagatelji ali partnerji pri projektu, ki se potrjuje oziroma so povezani osebno ali poslovno.

LAS bo zagotavljal preglednost prijavnega in izbirnega postopka ter preprečeval konflikt interesov. Javni poziv bo vseboval vse elemente za pregled in ocenjevanje vlog in s tem bo vsak potencialni vlagatelj vloge ob oddaji vloge seznanjen z vsemi ključnimi pogoji in merili za izbor projektov. Vsebinsko ocenjevanje vlog bo izvajala strokovna in neodvisna OK, katere člani niso člani LAS. UO lahko razreši člana OK, če ta krši pogodbo LAS, druge splošne akte LAS ali sklepe organov LAS, če deluje nestrokovno, če ne deluje neodvisno ali če deluje v nasprotju z nameni in interesi LAS.

LAS bo pripravil javni poziv za izbor projektov skladno s predpisano zakonodajo in pri tem smiselno upošteval tudi zakon, ki ureja splošni upravni postopek. Javni poziv bo objavljen na spletnih straneh vodilnega partnerja, družbenih omrežjih in drugih kanalih obveščanja na območju LAS. Javni poziv bo objavljen najmanj dva meseca od roka za oddajo vlog. Izbor projektov poteka v dveh fazah:

1. Odpiranje prejetih vlog bo v roku osmih dni po roku za oddajo vloge na sedežu javnega partnerja in ne bo javno. Vloge se odpira po vrstnem redu prispetja. Skladno s Pogodbo o ustanovitvi in delovanju LAS Notranjska vodilni partner izvaja pregled administrativne popolnosti vlog (preveri se pravočasnost oddane vloge, pravilno označena kuverta in popolnost priložene dokumentacije, da je vloga v celoti izpolnjena na predpisanih obrazcih s predloženimi vsemi obveznimi prilogami skladno z objavljenim javnim pozivom). V primeru, da je vodilni partner vlagatelj ali partner pri vlagatelju vloge, administrativno popolnost preveri OK. O administrativnem pregledu vlog se vodi zapisnik. Na podlagi zapisnika vodilni partner pisno pozove k dopolnitvi nepopolnih vlog. Rok za dopolnitev je določen v javnem pozivu. Pozivi za dopolnitev se pošiljajo po elektronski pošti na naslov, ki je naveden v vlogi in s katerim vlagatelj vloge, s podpisom izjave, tudi soglaša. Vlagatelji vlogo dopolnijo v času in na način kot je naveden v pozivu. OK lahko v nadaljevanju postopka izbora projektov vlagatelja pozovejo k dodatnim pojasnilom. Nepravočasno prispеле in nepravilno označene vloge ali neustrezno dopolnjene vloge v določenem času, se zavržejo s sklepom UO. Vodilni partner o izdaji sklepa obvesti vlagatelja, preko elektronskega naslova navedenega v vlogi. Na sklep je možna pritožba v roku osmih dni od prejetja. O pritožbi odloča UO in njegova odločitev je dokončna.
2. Vsebinsko ocenjevanje popolnih vlog izvede OK v skladu s pogoji in merili objavljenimi v javnem pozivu ter pripravi končni seznam vlog za sofinanciranje glede na število prejetih točk. Člani OK samostojno ocenijo vsako vlogo, zapišejo razloge za manjše število točk in zapišejo končno število točk za posamezno vlogo. Končna ocena posamezne vloge oz. projekta za sofinanciranje predstavlja povprečje seštevka točk meril. Celoten postopek je za člane OK zaupne narave in zaradi tega podpišejo izjavo, ki jih k temu zavezuje. O vsebinskem pregledu vlog se vodi zapisnik. Za člane UO se pripravi poročilo o pregledu prijav v katerem določi oceno posameznega projekta in za vsak ocenjen projekt odloči o višini sofinanciranja. Dokončni izbor projektov za sofinanciranje na podlagi predloga OK potrdi UO za vsak projekt, pri čemer mora za veljavnost takšne odločitve glasovati najmanj polovica članov UO, ki niso predstavniki javnega sektorja. Vlagatelji prejmejo obvestilo o sklepu UO na katerega je možna pritožba v roku osmih dni od prejetja. Predmet pritožbe ne morejo biti postavljeni pogoji in merila za ocenjevanje. O pritožbi odloča UO. Na podlagi sklepa UO o izboru projektov za sofinanciranje vodilni partner predloži projekte v potrjevanje na nacionalni ravni (Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj).

Podrobneje bo postopek izbora projektov opisan v izvedbenem internem aktu LAS.

- Izvedbe neposredno potrjenih projektov brez javnega poziva
 - o LAS lahko v sodelovanju s partnerji pripravi in izvaja projekte katerih upravičenec je LAS. Gre za projekte, ki imajo širšo korist za lokalno območje in se izvajajo na celotnem območju LAS. Predlog projekta pripravi vodilni partner v sodelovanju s ključnimi deležniki območja, ki izkažejo interes in skladno s SLR. Po potrditvi priprave projekta na UO (vsebina, finance), vodilni partner LAS pripravi projekt v celoti upoštevajoč merila javnega poziva čeprav gre za neposredno potrjevanje. Po zaključeni pripravi projekta gre ponovno v odločanje UO in po njegovi potrditvi ga vodilni partner posreduje v potrjevanje na ustrezni državni organ.
 - o LAS lahko v sodelovanju s partnerji, člani LAS in drugimi zainteresiranimi slovenskimi in tujimi LAS pripravi projekte LAS sodelovanje. Tudi tukaj gre za projekte, ki imajo širšo

korist za lokalno območje in se izvajajo na celotnem območju LAS. Postopek potrjevanja tovrstnih projektov je enak kot pri projektih katerih upravičenec je LAS iz prejšnje alineje. Dodana vrednost tovrstnih projektov je izmenjava izkušenj in znanj, ogledi primerov dobrih praks na partnerskih območjih in možnost njihove implementacije na območje LAS. Nadalje tovrstni projekti omogočajo razvoj skupnih produktov in promocijo na širšem območju. V procesu priprave SLR so bile izpostavljene vsebine, ki pokrivajo celotno območje in za katere so bili zainteresirani različni deležniki: spodbujanje trajnostnega turizma ter spodbujanje lokalne oskrbe. UO je sprejel sklep, da bo LAS sodeloval predvidoma v dveh projektih LAS sodelovanje sofinanciranih iz EKSRR sklada in da se za te vrste projektov namenijo sredstva v višini 15 odstotkov kot izhaja iz zakonodaje o izvajanju programa LEADER/CLLD.

Podrobneje bodo postopki izbora projektov opredeljeni v internih dokumentih LAS in jih sprejme UO. Merila za izbor projektov v okviru LAS, ki bodo prav tako podrobneje opredeljena v internih dokumentih LAS, ki jih sprejme UO, bodo temeljila na naslednjih načelih:

- doseganju cilja in namena intervencije LEADER in/ali ukrepa CLLD,
- doseganju ciljev SLR,
- okoljski trajnosti,
- socialni vzdržnosti,
- enakopravni vključenosti različnih partnerjev,
- inovativnosti,
- vplivu oziroma dodani vrednosti na območju LAS,
- družbeni spremembi ter k dvigu družbene ozaveščenosti (za sklad ESRR).

Projekti, ki se bodo izvajali v programskem obdobju do leta 2027 bodo partnerski, inovativni in trajnostni. Pri projektih bodo sodelovali partnerji iz vseh treh sektorjev kar pomeni njihovo večje (pre)poznavanje, medsebojno podporo in izvajanje skupnih interesnih aktivnosti. Vodilni partner bo ves čas podpiral vse zainteresirane in potencialne pripravljavalce projektov, jim svetoval in jih vodil pri oblikovanju projektnih idej, pripravi in izvajanju projektov. Sodelovanje in mreženje znotraj LAS dviguje zaupanje med člani, krepi skupne vrednote in izboljšuje socialni kapital.

6. OPIS POSTOPKA VKLJUČITVE SKUPNOSTI V PRIPRAVO SLR

Ustanovna skupščina LAS Notranjska je potekala 23.9.2015 in takrat je Partnersko pogodbo o ustanovitvi LAS Notranjska podpisalo 65 partnerjev iz javnega, ekonomskega in zasebnega sektorja. Ker je članstvo LAS prostovoljno in odprtega tipa, je v nadaljevanju prihajalo do različnega števila članov, saj so se nekateri izpisali, drugi pa naknadno vključevali. Ve čas pa se je število gibalo okoli 63 članov.

20.1.2023 smo ponovno objavili Javni poziv za vstop v LAS Notranjska. V času do podpisa nove oz. nadomestne Pogodbe o ustanovitvi in delovanju LAS je osem članov izstopilo in pet novih pristopilo. Med izstopnimi člani so bili tudi taki, ki so v LAS sodelovali v dvojni vlogi (npr. kot fizična oseba in kot odgovorna oseba zavoda, društva). 23.2.2023 je pogodbo podpisalo 62 članov LAS, od tega 10 članov javnega sektorja, 16 članov ekonomskega sektorja in 36 članov zasebnega sektorja.

Upravni odbor LAS je že na svoji seji dne 14.12.2021 sprejel sklep, da LAS Notranjska v programskem obdobju 2021-2027 nadaljuje z delom v enaki sestavi vključenih občin (Bloke, Cerknica, Loška dolina) in z istim vodilnim partnerjem RRA Zeleni kras. Na tej podlagi smo začeli s pripravo nove Strategije lokalnega razvoja (SLR) z organizacijo in izvedbo delavnic. Načrtovali smo pet delavnic na kateri se z zainteresiranimi deležniki oblikujejo ključni elementi strategije: SWOT analiza, oblikovanje razvojnih izzivov in potreb ter priložnosti, oblikovanje ukrepov in projektnih idej. Na delavnice smo vabili člane LAS in druge zainteresirane deležnike iz vseh treh resorjev. Nekateri so bili vabljeni direktno, drugi pa prek spletnih strani in družbenih medijev. Na vseh delavnicah smo uporabili različne moderatorske tehnike, ki zagotavljajo aktivno sodelovanje vsakega udeleženca.

Na prvi delavnici, ki je potekala 16. februarja 2023 v občini Loška dolina, je bilo prisotnih 30 udeležencev, od tega po 7 predstavnikov javnega in ekonomskega sektorja ter 16 predstavnikov zasebnega sektorja. Delavnica je bila namenjena oblikovanju vizije in SWOT analize. Uvodoma smo predstavili namen delavnice, načrtan potek priprave strategije in način dela na delavnicah. Udeleženci so sodelovali pri opredeljevanju prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti za območje LAS. Na plenarnem delu so posamezne skupine predstavile svoje rezultate. Na prvi delavnici smo zapisali tudi ključne poudarke vizije. Z vabilom na drugo delavnico so vsi prejeli podroben opis rezultatov prve delavnice, tako, da so se lahko hitro vključili tudi tisti, ki so se nam pridružili prvič.

Na drugi delavnici, ki je potekala 2. marca 2023 v občini Cerknica, je bilo prisotnih 47 udeležencev, od tega 11 predstavnikov javnega sektorja, 7 predstavnikov ekonomskega sektorja in 29 predstavnikov zasebnega sektorja. Delavnica je bila namenjena oblikovanju razvojnih izzivov oz. potreb in priložnosti na območju LAS v naslednjem programskem obdobju. Udeleženci so naprej delali v manjših skupinah in nato na plenarnem delu predstavili svoje rezultate. Kot največje izzive in priložnosti so izpostavili:

- mreženje lokalnih ponudnikov;
- sodelovanje, medgeneracijsko povezovanje, prenos znanja;
- izobraževalne vsebine, usposabljanje kadrov;
- mladi in druge ranljive skupine;
- lokalna hrana in samooskrba, sonaravno kmetijstvo;
- zeleni, butični turizem;
- lokalna blagovna znamka;
- podjetniška podpora in mentorstvo.

Z vabilom na tretjo delavnico so vsi vabljeni prejeli tudi podrobno poročilo druge delavnice. Na ta način nas lahko v ozadju spremljajo tudi tisti, ki se, iz različni vzrokov, ne udeležijo delavnic.

Tretja delavnica je potekala 16. marca 2023 v občini Bloke. Prisotnih je bilo 34 udeležencev, od tega 8 predstavnikov javnega sektorja, 5 predstavnikov ekonomskega in 21 predstavnikov zasebnega sektorja. Udeleženci so oblikovali ukrepe, ki izhajajo iz potreb in priložnosti na območju LAS.

Kot prednostni vsebinski sklopi so se izpostavili:

5. trajnostni razvoj turizma ter ohranjanje naravne in kulturne dediščine
6. spodbujanje lokalne oskrbe
7. spodbujanje lokalnega podjetništva
8. za boljšo kakovost življenja na podeželju, vključujoča skupnost

Vse preostale vsebine, ki so bile prepoznane kot izzivi in priložnosti območja so horizontalne narave in se bodo vključevale v posamezne vsebinske sklope oz. oblikovane ukrepe.

Oblikovali smo tudi ključne poudarke za oblikovanje posameznih ukrepov:

- razvoj turizma s poudarkom na aktivnostih na prostem in doživetju narave
- povezovanje za skupni razvoj na trgu
- ohranjanje dediščine (naravne in kulturne dediščine)
- razvoj kratkih verig lokalne oskrbe
- razvoj produktov z dodano vrednostjo
- razvoj podjetniških kompetenc pri mladih
- krepitev podjetniških znanj
- zagotavljanje pogojev in dostopnost storitev za kakovostno življenje
- razvoj novih storitev in programov za ranljive skupine (mladi, starejši, ženske, migranti, osebe s posebnimi potrebami)
- povezovanje in sodelovanje za prenos znanja ter krepitev medgeneracijskega in vseživljenjskega učenja

Četrta delavnica, ki je potekala 30.3.2023 v občini Loška dolina, je bila namenjena projektnim idejam. Prisotnih je bilo 25 udeležencev, od tega po 8 predstavnikov javnega in 7 predstavnikov ekonomskega sektorja ter 10 predstavnikov zasebnega sektorja. Udeleženci so se razvrstili v skupine po vsebinskih sklopih in skupaj oblikovali projektne ideje. Največ projektnih idej je bilo s področja turizma ter ohranjanja dediščine, lokalne oskrbe in vključujoče skupnosti.

Peta delavnica je bila namenjena konkretizaciji projektnih idej in udeleženci so izpolnjevali projektne liste. Prisotnih je bilo 31 udeležencev, od tega 7 predstavnikov javnega sektorja, 6 predstavnikov ekonomskega in 18 udeležencev zasebnega sektorja. Na delavnici in kasneje smo pridobili skoraj 30 konkretnih projektnih idej.

Delavnice je obiskalo 61 različnih deležnikov iz vseh sektorjev, od tega po 11 predstavnikov javnega in ekonomskega sektorja in 39 udeležencev zasebnega sektorja. V povprečju smo imeli na posamezni delavnici 34 udeležencev.

7. OPIS SISTEMA UPRAVLJANJA LAS, VKLJUČNO Z UPRAVLJANJEM, SPREMLJANJEM IN VREDNOTENJEM, KI DOKAZUJEJO ZMOGLJIVOST LAS ZA IZVAJANJE SLR

7.1 Opis postopka določitve vodilnega partnerja LAS in navedba kadrovskih zmogljivosti, virov financiranja, izkušenj in znanj

Upravni odbor LAS Notranjska je na svoji 26. seji, dne 14.12.2021 (ob izkazu interesa o oblikovanju in delovanju LAS v programskem obdobju do leta 2027) in na 30. seji, dne 31.1.2023, sprejel sklepa, da LAS Notranjska v programskem obdobju do leta 2027 nadaljuje z delom v enaki sestavi vključenih občin

in z istim vodilnim partnerjem RRA Zeleni kras. Enak sklep je bil sprejet tudi na 16.seji Skupščine LAS, ki je potekala 23.2.2023. Oba organa LAS sta potrdila tudi Pogodbo o nalogah vodilnega partnerja pri lokalnem partnerstvu LAS Notranjska, ki sta jo podpisala predsednik LAS in direktor RRA Zeleni kras, d.o.o.

RRA Zeleni kras (RRA ZK) je neprofitna družba, ustanovljena leta 2000, ki opravlja naloge regionalne razvojne agencije na območju šestih občin Primorsko-notranjske regije (Bloke, Cerknica, Ilirska Bistrica, Loška dolina, Pivka in Postojna) skladno z Zakonom o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. Poleg omenjenih občin so ustanovitelji RRA še Občina Logatec, Javni sklad RS za regionalni razvoj in razvoj podeželja, LPC Pivka, Gospodarska zbornica Slovenije, Območna obrtna zbornica Cerknica, Območna obrtna zbornica Postojna in ZRC SAZU.

RRA ZK izvaja naloge na področju regionalnega razvoja in razvoja podeželja, gospodarstva, turizma, okolja in varovanja narave, človeških virov, kulturne dediščine. Zaposluje 13 oseb za poln delovni čas in vsi zaposleni so strokovnjaki na prej naštetih področjih. Vsi imajo večletne izkušnje in reference s pripravo in izvajanjem razvojnih projektov (nacionalnih in mednarodnih), izvedbo svetovanj za različne deležnike, izvedbo in organizacijo izobraževanj in usposabljanj in druge ključne kompetence za izvajanje nalog, ki izhajajo iz omenjene zakonodaje. Računovodske dejavnosti se izvajajo v okviru agencije.

RRA ZK ima tudi bogate izkušnje s pripravo različnih razvojnih dokumentov, saj, med ostalim, pred vsakim novim programskim obdobjem pripravi Regionalni razvojni program za posamezno programsko obdobje ter usklajevanjem med nacionalnimi in regionalnimi razvojnimi dokumenti za uveljavitev regionalnih in lokalnih potreb pri pripravi nacionalnih strateških dokumentov, kot npr. Partnerski sporazum, posamezni Operativni programi,...

RRA ZK pridobiva finančne vire za svoje delovanje s strani lokalnih, nacionalnih in evropskih sredstev, delno pa tudi iz tržne dejavnosti. Poslovanje je bilo vsa leta pozitivno kar dokazujejo tudi letna poročila ustanoviteljem in nadzornim organom. RRA ZK razpolaga z ustreznimi prostorskimi pogoji in vso ustrezno opremo teh prostorov. Poslovni prostori se sicer nahajajo izven območja LAS, vendar pa vodilni partner zagotavlja svojo fizično prisotnost na območju LAS vsakokrat, ko je to potrebno.

Naloge vodilnega partnerja so navedene v Pogodbi o ustanovitvi in delovanju LAS Notranjska in še podrobneje v Pogodbo o nalogah vodilnega partnerja pri lokalnem partnerstvu LAS Notranjska. Med ključnimi nalogami vodilnega partnerja so:

- naloge v zvezi z delovanjem LAS: .organizira delovanje LAS, skrbi za dokumentacijo in arhiv LAS, skrbi za nemoteno delovanje organov LAS, zagotavlja aktivno pisarno, ločen računovodski račun za transakcije LAS in varen elektronski naslov LAS, pripravi letna poročila o delu za minulo leto in programe dela za tekoče leto, pripravlja interne akte o delovanju organov, izvaja informiranje in promocijo LAS;
- naloge v zvezi s SLR: sodeluje pri pripravi in izvajanju SLR ter spremembah SLR, informira in poroča o rezultatih izvajanja SLR;
- naloge v zvezi z javnimi pozivi LAS: pripravi javne pozive za sofinanciranje projektov iz obeh skladov, izvaja animacijo in svetovanje na terenu za pripravo vlog na javne pozive, vodi odpiranje vlog in preverja administrativno popolnost prejetih vlog, skrbi za nemoten proces izvedbe javnega poziva in nudi tehnično administrativno podporo delovanju Ocenjevalne;
- naloge v zvezi z izvajanjem projektov: skrbi za krepitev subjektov na območju LAS za izvajanje projektov, nudi strokovno svetovanje in podporo pri upravljanju in vodenju projektov, informira izvajalce projektov o njihovih obveznostih in pravicah, zagotavlja posredovanje in dopolnitev vlog in zahtevkov ter sprememb projektov;
- opravlja tudi druge naloge: sodeluje z drugimi LAS, državnimi organi ter revizijskimi in nadzornimi organi, dvakrat letno pripravlja zahtevke in dopolnitve zahtevkov za delovanje vodilnega partnerja.

7.2 Opis sistema spremljanja in vrednotenja SLR

Spremljanje in vrednotenje sta pomembni orodji, ki prispevata k boljši kakovosti izvajanja SLR ter učinkovitosti njenega izvajanja. V programskem obdobju 2014-2020 bomo spremljali in vrednotili SLR ter projekte oz. operacije, ki prejemajo finančno podporo iz javnih pozivov LAS, kot to narekuje evropska in nacionalna zakonodaja. Na ta način bodo pridobljene povratne informacije o ustreznosti programiranja in načrtovanja, ali je SLR ustrezna in uspešna, ali rezultati spremljanja in vrednotenja kažejo, da je treba spremeniti bodisi SLR bodisi javni poziv za izvajanje operacij in ali vodilni partner s svojimi aktivnostmi dosega želene rezultate.

Za spremljanje in vrednotenje SLR je odgovoren vodilni partner LAS, ki skrbi za izvajanje SLR in v okviru tega tudi za njeno spremljanje in vrednotenje. Vodilni partner zagotavlja tudi vse potrebne informacije, ki so potrebne za omogočanje spremljanja in vrednotenja SLR. Odločitve v zvezi z izvajanjem SLR sprejemata Upravni odbor in Nadzorni odbor.

Za kakovostno spremljanje in vrednotenje je treba vzpostaviti ustrezen sistem zagotavljanja podatkov, terminski načrt spremljanja in vrednotenja ter nabor virov podatkov, ki bodo uporabljeni. Poleg spremljanja in vrednotenja SLR, s poudarkom na ustreznosti, uspešnosti in učinkovitosti, bodo spremljani in vrednoteni tudi posamezni projekti, ki bodo pridobili sredstva na javnih pozivih LAS, in sicer na osnovi opredeljenih kazalnikov v SLR in javnem pozivu LAS za pripravo projektov. Poleg navedenega bomo pri spremljanju in vrednotenju SLR pozorni tudi na širši kontekst izvajanja strategije in pri tem zasledovali vsebine, kot so: stopnja aktivnosti po vrsti upravičencev, zastopanost predvidenih deležnikov in sektorjev, pokritost posameznih vsebinskih področij, teritorialna pokritost,...

Za LAS bo vso dokumentacijo v zvezi s postopki spremljanja in ocenjevanja strategije, projektov in delovanja partnerstva zbiral in hranil vodilni partner LAS. LAS bo, med ostalim, pripravil letna in razširjena poročila ter poročila ob mejnikih, kot določa resorna zakonodaja. Po potrebi se lahko izvedejo tudi dodatna ad hoc vrednotenja.

O rezultatih vrednotenj bodo obveščeni vsi partnerji LAS skozi delo posameznih organov LAS in na skupščini LAS ter širša javnost. Za obveščanje širše javnosti bomo uporabili različna komunikacijska orodja, kot npr. spletno stran LAS, družbena omrežja, izjave za javnost in prispevki v medijih, izdelava letnih in končnih poročil o uresničevanju strategije za člane LAS in druge ustrezne načine.

Spremljanje in vrednotenje SLR bo izvajal vodilni partner sam oziroma v sodelovanju s kompetentnim zunanjim strokovnjakom. Pri tem se bo zasledovalo načelo nepristranskosti. Pri pridobivanju podatkov in informacij bodo uporabljeni vsi razpoložljivi viri. Podrobnejši opis sistema spremljanja in vrednotenja bo opredeljen v internem dokumentu LAS.

7.3 Opis nalog, odgovornosti in postopkov sprejemanja odločitev organov LAS

Organi LAS Notranjska so Skupščina, Upravni odbor (UO), Predsednica oziroma Predsednik (v nadaljevanju Predsednik), Podpredsednik, Nadzorni odbor (NO) in Ocenjevalna komisija (OK).

V kolikor ni določeno drugače, kolektivni organi LAS lahko odločajo, če je prisotnih več kot polovica članov organa, odločitve pa sprejemajo z navadno večino prisotnih članov. Člana kolektivnega organa, razen člana Ocenjevalne komisije, lahko na seji organa zastopa pooblaščenec, ki pred začetkom seje predloži pisno pooblastilo. Glasovanje na kolektivnih organih LAS je javno, razen če organ sam ne določi drugače. Predsednik in člani kolektivnih organov LAS se pri svojem delovanju izogibajo navzkrižju interesov in se izločijo iz vseh faz odločanja o sklenitvi in izvedbi postopkov ali poslov, s katerim bi lahko prišlo do navzkrižja interesov.

Pri odločanju v LAS nima nobena posamezna interesna skupnost (javni, ekonomski, zasebni sektor) več kot 49% glasov. Pri vsakem glasovanju se predhodno preveri število prisotnih članov po interesnih skupinah. Če posamezna skupina presega 49% od skupnega števila prisotnih, se njihovi glasovi

pomnožijo z določenim ponderjem. Izračunavanje se izvede pred vsakim glasovanjem. Velikost ponderja se določi tako, da po zmnožku največja interesna skupina ne presega 49% glasov. UO na podlagi poročila Ocenjevalne komisije potrjuje vsak posamezen projekt, pri čemer mora za veljavnost takšne odločitve glasovati najmanj polovica (50%) članov UO, ki niso predstavniki javnega sektorja.

Seje kolektivnih organov LAS se lahko izvedejo s srečanjem članov v živo ali korespondenčno z uporabo komunikacijskih tehnologij ob smiselni uporabi pravil, ki veljajo za sejo s srečanjem v živo. Po vsaki seji se pripravi zapisnik seje, ki zajema najmanj datum in kraj seje, seznam prisotnih, dnevni red, sprejete sklepe in po potrebi kratek povzetek debate. Zapisnik se v sedmih delovnih dneh po seji organa posreduje vsem na seji prisotnim članom, ki lahko v nadaljnjih treh delovnih dneh nanj podajo pripombe. Pripombe se vnesejo v zapisnik, razen če večina na seji prisotnih članov temu nasprotuje. Zapisnik je potrjen, ko poteče rok za podajo pripomb oziroma rok za nasprotovanje pripombam in ko ga podpišeta predsedujoči in zapisnikar.

Mandat Predsednika, Podpredsednika, članov UO, OK in NO je štiri leta, po poteku katerih je lahko ista oseba ponovna izvoljena ali imenovana na to mesto. Mandat preneha, če ta oseba ali pravna oseba, ki jo pooblašča za zastopanje v teh organih, preneha biti član LAS. Če predčasno preneha mandat članu UO ali NO, Skupščina izvoli novega člana za preostanek mandatnega obdobja prejšnjega člana.

Skupščina

Skupščina je najvišji organ in jo sestavljajo vsi člani LAS. Skliče jo predsednik LAS glede na potrebe LAS, najmanj pa enkrat letno. Skliče jo na pisno zahtevo ene tretjine članov, vodilnega partnerja, UO ali NO. Zahteva za sklic mora vsebovati vzroke za sklic in predlog sklepov. Če predsednik LAS na zahtevo ne skliče Skupščine, na način, da ta zaseda v 30 dneh od prejema zahteve, lahko Skupščino skličejo predlagatelji sklica. Tako sklicana Skupščina lahko odloča samo o zadevah, za katere je bila sklicana. Vabilo na Skupščino s priloženim gradivom se pošlje članom deset (10) dni pred sejo na elektronski naslov, kot so ga ti sporočili LAS. Izjemoma se lahko gradivo pošlje tri (3) dni pred sejo, kadar mora Skupščina zaradi interesov članov hitro odločati. Če Skupščina ne more odločati, ker ni prisotna vsaj polovica članov, se seja odloži za 15 minut, po poteku katerih Skupščina lahko odloča ne glede na število prisotnih članov.

Med nalogami Skupščine so, da na predlog UO potrdi poročilo o delu in finančno poročilo LAS za preteklo leto ter letni program dela LAS, sprejme interne akte LAS, odloča o spremembi Pogodbe o ustanovitvi in delovanju LAS ter potrjuje Strategijo lokalnega razvoja in njene spremembe, izvoli in razreši člane organov LAS in druge dejavnosti, ki so podrobneje navedene v Pogodbi o ustanovitvi in delovanju LAS.

Upravni odbor (UO)

UO je organ odločanja in upravljanja ter najvišji izvršilni organ LAS, ki ga sestavljajo po trije predstavniki javnega, ekonomskega in zasebnega sektorja. UO vodi predsednik, ki je po funkciji Predsednik LAS. UO skliče predsednik glede na potrebe LAS ali na pisno zahtevo ene tretjine članov UO ali vodilnega partnerja. Zahteva mora vsebovati vzroke za sklic in predlog sklepov. Če predsednik na podlagi zahteve ne skliče UO na način, da ta zaseda v 15 dneh od prejema zahteve, lahko UO skličejo predlagatelji sklica. Tako sklican UO lahko odloča samo o zadevah za katere je bil sklican. Vabilo na sejo UO s priloženim gradivom se pošlje članom sedem (7) dni pred sejo na elektronski naslov, kot so ga ti sporočili LAS. Izjemoma se lahko gradivo predstavi šele na seji UO.

Med nalogami UO so skrb za učinkovito delovanje LAS, potrdi poročilo o delu in finančno poročilo LAS za preteklo leto ter letni program dela LAS, sprejme interne akte LAS, odloča o spremembi Pogodbe o ustanovitvi in delovanju LAS ter potrjuje Strategijo lokalnega razvoja in njene spremembe ter jih predloži v potrditev še Skupščini LAS. Nadalje imenuje člane OK ter odloča o sofinanciranju posameznih

projektov, pri čemer mora za veljavnost take odločitve glasovati najmanj 50% članov UO, ki niso predstavniki javnega sektorja ter druge naloge, ki so navedene v Pogodbi o ustanovitvi in delovanju LAS.

Predsednik in Podpredsednik

Predsednik LAS je zastopnik LAS in hkrati predsednik UO. Med njegovimi nalogami je samostojno predstavljanje in zastopanje LAS, sklicuje in vodi seje Skupščine in UO, podpisuje dokumente v imenu LAS ter druge naloge vezane na uspešno delovanje in promocijo LAS.

Podpredsednik LAS opravlja naloge Predsednika in ima vse njegove pristojnosti v primeru, če je Predsednik odsoten, nedosegljiv, nezmožen za delo, če Predsedniku predčasno preneha mandat ali če ga Predsednik pooblasti za opravljanje svojih nalog ali pristojnosti.

Nadzorni odbor (NO)

NO je nadzorni organ LAS, ki ga sestavljajo po en predstavnik javnega, ekonomskega in zasebnega sektorja. NO veljavni odloča, ko so na seji prisotni vsi člani. Član NO ne more biti član UO, oseba, ki opravlja pravne ali finančno računovodske posle za LAS ter oseba, ki opravlja delo pri vodilnem partnerju. NO skliče predsednik NO glede na potrebe LAS oz na pisno zahtevo tretjine članov NO, UO ali vodilnega partnerja. Zahteva mora vsebovati vzroke za sklic in predlog sklepov. Če predsednik na podlagi zahteve ne skliče NO na način, da ta zaseda v 15 dneh od prejema zahteve, lahko NO skličejo predlagatelji sklica. Tako sklican NO lahko odloča samo o zadevah za katere je bil sklican.

Naloge NO se nanašajo na nadzor finančnega in materialnega poslovanja LAS, delo (pod)predsednika in UO, odloča o poročilo o delu in finančnem poročilu LAS za preteklo leto ter letnem programu dela LAS. NO ima pravico do vpogleda v vse listine in dokumentacijo LAS in je za svoje delo odgovoren Skupščini.

Ocenjevalna komisija (OK)

OK pregleduje vsebinsko ustreznost prijav na javne pozive LAS, jih ocenjuje ter preverja zmogljivosti predlagateljev operacij za njihovo izvedbo in o tem za UO pripravi poročilo. OK ima pet članov, ki jih imenuje UO izmed neodvisnih strokovnjakov s področja razvoja podeželja, regionalnega razvoja, strateškega in projektnega načrtovanja in podobno. Član OK ne more biti član LAS Notranjska. Član OK se je dolžan izogibati nasprotju interesov. Seje OK sklicuje vodilni partner, vodi pa jih predsednik OK, ki ga člani ocenjevalne komisije izvolijo izmed sebe. Za svoje delo je OK odgovorna UO.

8. PRILOGE SLR

- Priloga: osnovni podatki o LAS in finančni načrt, vključno s finančno razdelitvijo po skladih